

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA
KATEDRA HISTORIE
HISTORIE-JEDNOOBOROVÁ

„S pomocí knih se mnozí stávají učenými i mimo školu. Bez knih pak nebývá učený nikdo ani ve škole“. Příspěvek k dějinám knižní kultury, katalog historického fondu a historie knihovny Gymnázia Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Jana Oppeltová, Ph.D.

Olomouc 2017
Adam Gromnica

Na tomto místě čestně prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s pomocí níže uvedených zdrojů.

V Praze dne

.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí práce Mgr. Janě Oppeltové, Ph.D., za její ochotu ujmout se i přes nabitý program práce na pořádání dalšího knihovního fondu, za ochotné vedení, nasazení, entuziasmus, cenné rady a trpělivost.

Poděkování patří i studentům Katedry historie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, kteří se účastnili prací na inventarizaci a katalogizaci knihovny v (prozatím) dvou letních kurzech.

Slušnost velí poděkovat rovněž vedení gymnasia, které svolilo ke konání několika pracovních pobytů v budově školy. Pro úklidovou službu znamenalo znečištění a zejména prašnost související s manipulací s mnoha metrickými centy starých knih nepochybně práci navíc. I zde je tedy namístě poděkovat.

Velký dík pak patří Mgr. Jakubu Károvi, který mě na stopu uvedené knihovny přivedl a který napomáhal s organizací nezbytností kolem.

V neposlední řadě patří veliký dík všem mým blízkým, kteří mě všemožně podporovali a projevíli značnou míru trpělivosti s tímto mým poněkud pozdním završením poněkud opožděného studia.

Obsah

Obsah.....	4
Úvod.....	6
1. K dějinám instituce.....	9
1.1 Nástin dějin zřizovatele	9
1.1.1 Od založení do roku 1773.....	9
1.1.2 Útlum vyšší úrovně školství – intermezzo na přelomu století.....	10
1.1.3 Obnova vyšší úrovně vzdělávání ve městě.....	11
1.1.4 Působení v nové budově na dnešní ulici Husova.....	13
1.1.5 V exilu - 1940-1945.....	14
1.1.6 Návrat do gymnasiální budovy na dnešní ulici Husova.....	15
1.2 Instituce a kontinuita.....	15
2. Škola, její fondy a jejich dějiny	17
2.1 Škola, kniha, knihovna.....	17
2.2 Nástin sbírek „vedlejších“.....	17
2.2.1 Knihovna žakovská.....	18
2.2.2 Knihovna chudých.....	19
2.2.3 Další knižní sbírky.....	19
2.2.4 Další knihovny v místě.....	20
2.3 Knihovna profesorská.....	20
2.3.1 Historie knihovny – prameny a meze poznání.....	20
2.3.2 Knihovna jako prostor.....	23
2.3.3 Knihovna jako sbírka.....	26
2.3.3.1 Obsah a skladba sbírky.....	26
2.3.3.2 Dynamika sbírky.....	27
2.3.3.3 Uspořádání sbírky a knihovní systémy.....	29
2.3.4 Knihovna a její lidé.....	34
2.3.4.1 Správci knihovny profesorů.....	34
2.3.4.2 Uživatelé knihovny.....	36
2.3.4.3 Podporovatelé knižních sbírek.....	37
2.3.5 Příruční knihovna.....	41
3. Sbíрка starých tisků.....	43
3.1 Aktuální revize.....	43
3.2 Vlastnické poznámky a razítka.....	44

3.3 K některým pozoruhodnostem sbírky starých tisků.....	47
Přílohy.....	50
Zdroje.....	52
Závěr.....	56
Resumé.....	60

Úvod

Profesorská knihovna Gymnasia Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci je obvykle návštěvníkovi města...a nakonec i občanovi města ukryta. Výjimečný prostor a fond vlastně není běžně dostupný ani studentům a je otázka, do jaké míry je fond znám a využíván ze strany učitelů nebo alespoň jiných institucí. Víceméně náhodná návštěva gymnasiální knihovny v Jindřichově Hradci v roce 2014 ve mně vzbudila mimořádný zájem a po čase ovlivnila i volbu tématu závěrečné práce. Teprve později jsem se seznámil s článkem *Vstříc archeologii knihoven*¹, v jehož rámci se Peter Burke zmiňuje o důvodech a možnostech studia historie knihoven. I vzdor skutečnosti, že se v daném případě nejedná o klasickou knihovnu institucionální (a vlastně se nakonec s výše uvedeným článkem do jisté míry mívá), může být uvedený článek přínosným vodítkem pro zpracování alespoň části této práce.

Výjimečná je v případě uvedené sbírky jak koncentrace knih, jejich stáří, tak i právě pro ně zvláště vyčleněný a upravený prostor. První nezasvěcený pohled do knihovny a seznámení se s povšechnými dějinami školy dokonce vzbuzovaly lákavou představu knihovny se skutečně dlouhou tradicí (sahající přes Bohuslava Balbína až do samého závěru XVI. století).

Jindřichohradecké Gymnázium Vítězslava Nováka je umístěno v reprezentativním objektu vystavěném v meziválečném období lokalizovaném severně od historického jádra města. Na celém objektu lze nalézt některé detaily, které vrhají světlo na péči o zaměstnance a jejich společenskou prestiž. Prvním a zdaleka nejvýraznějším projevem této péče je objekt bytu ředitele školy. Fakticky se jedná o vilku, která umožňuje nejen pohodlný život ředitele ústavu s rodinou, ale zejména má vypovídací hodnotu o společenském významu nájemce v první polovině 20. století. To, zda, eventuálně do jaké míry, byl ředitelský byt fakticky užíván, či zda sloužil spíše pro účely provozu školy, zda eventuálně ležel ladem, zda podobná péče (jakkoli méně nákladná a reprezentativní) byla věnována i jiným členům učitelského sboru, jsou otázky, na něž nelze bez dalšího zkoumání podmínek využívání objektu odpovědět. Odpověď nepřináší ani tato práce, jejíž zájem se zaměřuje na jinou část budovy.

Téma práce je dvojí. Je jím jednak pokus o rekonstrukci dějin profesorské gymnasiální knihovny v Jindřichově Hradci a jednak provedení soupisu jejího starého fondu (tedy tisků vydaných do roku 1800 včetně). I přes ožehavost používání termínu „profesorský“ v akademickém prostředí se tohoto termínu, zpravidla užívaného

1 BURKE, Peter: *Vstříc archeologii knihoven*. In: ČMM roč. 132, rok 2013, č.: 2, s. 317-328

v dochovaných pramenech (vedle názvu „knihovna učitelů“), budu držet.

Zvolené téma práce umožňuje zanechat kromě výsledku provedeného výzkumu také kus fyzicky odvedené práce a praktický, hmatatelný výstup v podobě soupisu starého fondu. Volba starého fondu je dána zejména hledisky praktickými. Při rozsahu knihovního fondu (v řádu tisíců svazků) bylo zúžení rozsahu fondu pro provedení soupisu nevyhnutelné.

I samotnou existenci profesorské knihovny lze považovat za nástroj péče o zaměstnance školy a to zejména o jejich odborný rozvoj. Kde která škola nepochybně má místnost, která do větší či menší míry plní funkci knihovny. Jindřichohradecká škola však disponuje prostorem, který svým vybavením takového využití výslovně předpokládá a využití jiné dost dobře neumožňuje, resp. umožňuje v omezeném režimu při strpění vybavení, které nemá jiný význam a využití nežli pro účely knihovnické.

Z hlediska zdrojů lze odkázat mj. na knihy samotné, které jsou nositeli řady informací přímého i nepřímého charakteru. Kromě toho se v samotné knihovně nachází lístkový katalog, 4 inventární knihy a víceméně volně uložené dokumenty vztahující se k vývoji knihovního fondu ve 2 polovině XX. století. Pro bližší informace o dějinách knihovny, lze využít zejména soubor výročních zpráv, které škola vydávala tiskem od druhé poloviny XIX. století (tyto jsou dostupné na několika místech – předně se několik exemplářů nachází ve sbírkách Národní knihovny v Hostivaři, kompletnější sbírkou disponuje Vědecká knihovna v Olomouci a patrně nejvíce informací lze získat v Jihočeské vědecké knihovně – a to i prostřednictvím dálkového přístupu; několik vydání bylo nalezeno rovněž v prostorách samotné profesorské knihovny, ale tento vzorek nemůže mít pro zájemce hlubší význam), a dále ve velmi omezené míře ze školní kroniky. Určité informace obsahují rovněž fondy místního státního okresního archivu (ať již fond Gymnázium Vítězslava Nováka, Jindřichův Hradec, 1807-2005, nebo Kulturně historický archiv), stejně jako Muzeum Jindřichohradecka (zde se nacházejí například i kopie posledních tří výročních zpráv ze 2. poloviny XX. století, které v koncentrované podobě poskytují informace o novějších dějinách knihovny - do 80. let XX. století).

Stran dostupné literatury lze velmi omezeně vycházet ze studií k dějinám města (těm se ve svém díle věnoval např. archivář Teplý) nebo k dějinám samotné školy (málo obsáhlá díla samotných členů profesorského sboru (Antonín Decker, Gustav Heš, Jan Muk, Josef Novák, Rudolf Prokop)).

Gymnasium samo se již tradičně prezentuje jako pokračovatel tradice vyššího vzdělávání a tedy i jezuitského gymnasia. Na okraj sluší se uvést, že původní jesuitské

gymnasium v Jindřichově Hradci a zejména pak jeho knižní fond nejsou předmětem této práce, ale staly se předmětem zájmu paní Mgr. Evy Měřínské, tč. ředitelky Městské knihovny Tábor, a posloužily jí k sepsání její kvalifikační práce a souvisejících publikací².

2 MĚŘÍNSKÁ, Eva: *Knihovna jezuitské koleje v Jindřichově Hradci. (Stav současného poznání)*. Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska, 16, 2004, s. 11-17 (Dále též: MĚŘÍNSKÁ).

1. K dějinám instituce

1.1 Nástin dějin zřizovatele

Při snaze osvětlit dějiny jindřichohradecké profesorské gymnasiální knihovny, je namístě začít obšírněji popisem dějin zřizovatele této knihovny, tedy gymnasia samotného. Některé kapitoly z dějin školy jsou totiž významné pro samotnou knihovnu a neměly by být pominuty. Situace je do značné míry usnadněna skutečností, že se dějiny gymnasia (jakožto po dlouhá léta nejvýznamnější vzdělávací instituce ve městě) staly opakovaně předmětem zájmu regionálních historiků. Mezi tyto osoby můžeme zařadit zejména učitele zdejšího ústavu, kteří své poznatky publikovali ve výročních zprávách školy, a zmínit můžeme rovněž Rudolfa Prokopa, který v roce 1984 otisknul svou (jakkoli stručnou) publikaci 390 let jindřichohradeckého gymnázia (1595 – 1985).

Jelikož dějiny školy nepředstavují stěžejní část práce, omezím se jen na nejzákladnější údaje a ve zbytku si dovolím odkázat na publikované práce tématu se věnující.

1.1.1 Od založení do roku 1773

Počátky gymnasia v Jindřichově Hradci spadají do posledních let života Adama II. z Hradce (1549-1596), který se svou manželkou Kateřinou z Montfortu (1556-1631) založil ve městě jezuitskou kolej. Podle Rudolfa Prokopa zajistil nejvyšší kancléř království českého nezbytné finanční prostředky na zřízení koleje a zakládací listinu vydal dne 20. dubna 1594. Ze strany pána z Hradce, jeho choti a následně manželky jejich syna – Marie Maximiliany von Hohenzollern-Sigmaringen (1583-1649) – byla škola podporována finančně, i přímou materiální pomocí (včetně dodávky dříví na otop, dodávky ryb či piva a v neposlední řadě také darů knihovnic). Po brzké smrti zakladatele a vyhasnutí celého rodu smrtí jeho syna Jáchyma Oldřicha z Hradce v roce 1604 získává panství jindřichohradecké Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka (1572-1652), konvertita a horlivý katolík, který působení jezuitů na svém panství rovněž podporoval. Po vymření rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka se jindřichohradeckého panství ujímají Černínové z Chudenic, kteří drží panství, resp. velkostatek, až do konfiskací po skončení druhé světové války.

Nejen vztahy s vrchností však byly pro školu významné. Zásadními otázkami bylo rovněž soužití školy a městské obce, resp. život školy ve městě – zejména v době předbělohorské, kdy se významný díl městské populace hlásil k nekatolickému vyznání. Vztahy školy a města tedy nebyly ani z důvodů konfesijních vždy harmonické a poklidné. V letech převahy nekatolických vzbouřenců v Čechách v letech 1618 an. byli

příslušníci Tovaryšstva Ježíšova dokonce nuceni opustit království a přesunout se do bavorského Pasova. Jejich přibližně dvacetileté působení ve městě tedy ustalo, ne však natrvalo. Škola se do města brzy vrátila a postupná obnova gymnázia byla dovršena roku 1627, kdy byla výuka obnovena ve všech stupních³.

Události třicetileté války vedly přitom nejen k dočasnému zužování (či dokonce dočasnému ukončení) činnosti jezuitské koleje, ale dokonce naopak i k jejímu rozšiřování, když se město stalo útočištěm studentů prchajících z jiných měst a škol⁴. Teprve po mírových jednáních v Münsteru a Osnabrücku a uklidnění situace v Evropě se škola dočkala klidu pro rozvoj. Doba působení prefekta Bohuslava Ludvíka Aloise Balbína Škornice z Vorličné (1621-1688), mezi lety 1655-1661, je pak bez uvedení jakýchkoli podrobností v dostupné literatuře⁵ označována jako období vrcholného rozkvětu školy. Konkrétní informace o tom, zda se tento rozkvět měl týkat stavební činnosti, počtu studentů, prestiže školy, četnosti a výpravnosti studentských představení, nebo sbírek učebního materiálu (knihy nevyjímaje) nejsou uváděny.

1.1.2 Útlum vyšší úrovně školství – intermezzo na přelomu století

Střední školství v Jindřichově Hradci bylo přirozeně poznamenáno zrušením jezuitského řádu na základě buly „Dominus ac redemptorem noster“ papeže Klimenta XIV. v roce 1773. V té době mělo při škole v Jindřichově Hradci působit 15 kněží, 4 magistri scholastici a 7 laických bratří⁶. Zrušení řeholní kongregace sice mohlo, nicméně nezbytně nemuselo vést rovněž k likvidaci školy. Byla tedy zahájena jednání o její zachování. V průběhu jednání vznikla ve městě německá „Hauptschule“⁷. Výuka na škole a jednání o jejím zachování pokračovaly až do roku 1777, resp. 1778, kdy byla škola definitivně zrušena dvorským dekretem.

3 PROKOP, Rudolf: *390let jindřichohradeckého gymnázia (1595-1985)*. Jindřichův Hradec 1984 (dále též: PROKOP), s. 8

4 HEŠ, Gustav: *Dějiny gymnasia jezuitského od založení roku 1595 až do roku 1777*. Jindřichův Hradec 1896 (dále též: HEŠ), s. 10

5 PROKOP: s. 8, HEŠ: s. 11.

6 HEŠ: s. 13. Regent semináře Mikuláš Krebs se měl přitom stát direktorem nově zřizované „Hauptschule“

7 Tento akt je vykládán jako jakýsi ústupek nátlaku na městskou reprezentaci, aby pro zachování gymnasia podpořilo vznik právě jmenované německé školy. Národním duchem prostoupené spisy o dějinách školy nevnímají německou hlavní školu jako pokračovatele školské tradice v Jindřichově Hradci a o jejím působení se nerozvádějí. Není tedy možné dozvědět se z těchto sekundárních zdrojů bližší informace, zejména pak, zda tato instituce převzala sbírky jezuitské původní školy, či ne.

Objekty gymnázia byly zčásti zabrány pro vojenské účely (budova koleje s kaplí Sv. Máří Magdalské, dnešní sídlo Muzea fotografie a moderních obrazových médií), zčásti předány roku 1779 zmiňované nově zřízené „Německé hlavní škole“ (seminární budova s kaplí Sv. Víta), částečně roku 1781 prodány v dražbě městu (objekt při ulici Komenského, dnes se v témže místě nachází samoobsluha)⁸.

Po zrušení jezuitské instituce došlo i k vypořádání jejího movitého majetku. Toto platí zejména právě pro knižní fond, který mohl být jako celek převzat jinou institucí, nebo být rozprodán po částech. Tyto skutečnosti nepředstavují při zpětném hodnocení pro téma práce informací zásadního charakteru a kromě toho byly předmětem výzkumu Mgr. Evy Měřínské⁹. Zdá se, že byl knižní fond jezuitské knihovny přesunut a deponován mimo území města Jindřichova Hradce. Tomu nakonec nasvědčuje i stručná zmínka v Reidlově Katalogu prvotisků jihočeských knihoven¹⁰. V případě, kdy by knihovna byla jako celek převzata jinou institucí a zůstala by deponována ve městě, nemusela se nakonec vůbec zachovat – mohla totiž velice snadno podlehnout zkáze při požáru města dne 17. května 1801, jemuž kromě zámku, pivovaru a významné části města padly za oběť rovněž budovy někdejší jezuitské fundace¹¹. Z uvedeného důvodu nepředstavuje sbírka a historie knihovny jezuitské pro tuto práci relevantní předmět zájmu a není jí věnována větší pozornost.

1.1.3 Obnova vyšší úrovně vzdělávání ve městě

Hlavním hybatelem návratu vyššího vzdělávání do Jindřichova Hradce se (kromě iniciativy lokálních autorit a městské reprezentace) stal zejména kněz František Xaverius Jandera (1744-1805), který pro účely školy složil vysokou peněžní sumu přesahující deset tisíc zlatých (určených pro účely hrazení nákladů souvisejících se zřízením a provozem školy). S tímto finančním zajištěním a garantovanými dodávkami stavebního materiálu ze strany černínského velkostatku bylo gymnasium založeno na základě dekretu ze dne 10. února 1806¹². Za prostory školy sloužilo 1. patro budovy Masných krámů při dnešní ulici Komenského, kde škola sídlila až do roku 1862. V uvedeném objektu se vyučovalo počátečních patero tříd: principale, gramatika a

8 PROKOP: s. 9

9 Například: MĚŘÍNSKÁ

10 REIDL, Mirko: *Katalog prvotisků jihočeských knihoven*. Praha 1974, s. 11

11 PROKOP: s. 10

12 HEŠ: s. 17

syntax (které dohromady tvořily *classae grammaticae*) a poesie s rhetorikou (třídy humanitní). Z počátku se vyučovalo zejména náboženství, latině, řečtině, zeměpisu, dějinám a matematice. Tomu měla nepochybně odpovídat rovněž skladba knižního fondu školy, o němž však, bohužel, nemáme žádné zprávy. Tím méně jsou pak známy jakékoli informace o prostorovém řešení knihovny.

Škola se postupně vyvíjela a rozrůstala, od roku 1819 byla šestitřídní, zvyšoval se počet studentů, postupně se tříbila otázka jazykové povahy ústavu. Na gymnasiu zpočátku dominovala latina a němčina¹³. Postupně se začal prosazovat jazyk český. Jazyková nařízení postupně umožnila větší užívání českého jazyka a od roku 1848-1849 byla škola *utrakvistická* a česky mohly být vyučovány náboženství, zeměpis, dějepis a přírodopis¹⁴. Od roku 1849 je gymnázium rovněž osmitřídní¹⁵ a počet studentů nadále vzrůstá. Roku 1861 je uváděn počet studentů 500¹⁶. I z důvodu růstu počtu studentů a tedy nároků na prostory bylo gymnasium roku 1862 přesunuto do objektu dřívějšího jesuitského semináře s kaplí Sv. Víta (dnes prostory Muzea Jindřichohradecka). Seminární budovu gymnasium zpočátku sdílelo s chlapeckou školou¹⁷ umístěnou v přízemí objektu. Gymnasium bylo umístěno do horního podlaží a nahradilo tak dívčí školu, která byla naopak přesunuta namísto gymnasia do Masných krámů¹⁸. Roku 1855 obsadilo gymnasium celou budovu, když škola chlapecká získala vlastní nový objekt.

S postupným rozvojem školy, nárůstu počtu studentů, jakož i se vzrůstajícími nároky na vlastnosti budov (zejména stran vlhkosti, větrání a osvětlení) však přestalo i nové působiště škoie vyhovovat¹⁹. Nedostatečnost uvedené budovy pro účely školských sbírek dokládá mj. zpráva z roku 1921²⁰. Ta se dotýkala spíše knihovny žákovské, která

13 Konečně i kronika ústavu či výroční zprávy jsou zpočátku vedeny latinsky

14 PROKOP: s. 13

15 PROKOP: s. 13

16 PROKOP: s. 13

17 LXV. VÝROČNÍ ZPRÁVA st. r. gymnasia a gymnasia V JINDŘ. HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1924-1925. Jindřichův Hradec 1925 (dále též: LXV. VÝROČNÍ ZPRÁVA), s. 31

18 PROKOP: s. 14

19 O špatných světelných podmínkách a jejich negativním vlivu na zrak studentů byla dokonce provedena studie zmiňovaná v textu *Gymnasium jindřicho-hradecké v letech 1895-1925* publikovaném ve LXV. VÝROČNÍ ZPRÁVĚ st. r. gymnasia a gymnasia V JINDŘ. HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1924-1925. Jindřichův Hradec 1925, s. 32

20 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 3, inv. č. 801, fol. 83

neměla mít v původní budově ani vlastní vymezenou místnost (čítárnu). Kromě toho dřevěné regály určené pro umístění knih měly být poničeny vlhkostí. Knihovna profesorská se primárně potýkala s problémem nedostatečné kapacity vyčleněné místnosti. V uvedené zprávě hovoří se o nutnosti směsnání v patře a předpokládané výstavbě železné galerie.

Vybudování a vybavení zcela nové budovy pro potřeby gymnasia tak, aby vyhovovala z hlediska kapacity i hygienických požadavků, bylo jedním z dlouhodobých cílů vedení školy i městské reprezentace a stalo se předmětem mnoha jednání a zdouhavé korespondence²¹. Přinejmenším v 80. letech XIX. století jsou aktivity živější, hledají se jak finanční zdroje, tak možné pozemky pro budoucí umístění objektu školy. Původní pozemky byly vytipovány v lokalitě při ulici Růžová klesající po obvodu historického jádra města k rybníku Vajgar. Jednalo se o pozemky ve vlastnictví zdejšího velkostatku, které mělo pro účely výstavby nové budovy gymnasia vykoupit ministerstvo kultu a vyučování²². Od tohoto plánu bylo nakonec na samém konci 1. desetiletí XX. století upuštěno. Jako důvody byly uváděny mj. okolnosti hygieny a přístupu k pozemku. Další lokalita pro školu byla vytipována v roce 1912 – při ulici Jablonského. Projekt výstavby nového objektu, nicméně, zbrzdily válečné události let 1914-1918. Události první světové války školu nepochybně poznamenaly. Ve vstupním prostoru školy je například dodnes možné spatřit připomínku padlých studentů (mj. i syna gymnasiálního ředitele Antonína Deckera). Nasazení v poli se nevyhnuli ani členové učitelského sboru.

Po skončení války se jako jeden z projevů změny poměrů objevuje ustavení studentské samosprávy, jak se ve své práci zmiňuje Heš²³.

1.1.4 Působení v nové budově na dnešní ulici Husova

Teprve po válce bylo možné výstavbu nového objektu školy realizovat. Výstavba nové budovy byla realizována od roku 1921. Jejím vybudováním a uvedením do provozu ve školním roce 1923/1924 škola získala moderní reprezentativní objekt umožňující výuku v prostorných a světlých třídách, tělesnou výchovu ve vlastním tělocvičném sále a dokonce rovněž přípravu praktickou ve studentských dílnách. Pro

21 Dle LXV. VÝROČNÍ ZPRÁVY, s. 31 bylo o změně uvažováno krátce (ne-li bezprostředně) po přesunu do budovy semináře. Tamtéž se lze dále dočíst o problémech s vlhkostí a špatným osvětlením.

22 LXV. VÝROČNÍ ZPRÁVA, s. 33

23 HEŠ, s. 21

předmět práce není bez významu zvláště vyčleněný prostor pro knihovnu profesorskou, jakož i pro knihovnu žáků.

Výuka v nových prostorách probíhala řádně do konce 30. let XX. století, kdy se česky profilovaný ústav ocitl ve značné nelibosti okupačních úřadů a pod tlakem z jejich strany.

Již od konce 30. let měly okupační úřady usilovat o to, aby byla ve městě zřízena německá „Oberschule“. Bylo rozhodnuto nejen o jejím zřízení, ale rovněž o umístění v budově gymnasia, jemuž toto muselo vyklidit část svých vlastních prostor. V roce 1940 se však měla nově zřízená Oberschule stát výlučným uživatelem uvedeného objektu, zatímco umístění „českého ústavu“ se stalo předmětem jednání a tipování vhodné lokality. Můžeme-li vycházet ze závěrů publikovaných ředitelem Mukem²⁴, bylo zájmem okupačních řadů dosáhnout úplného vytěsnění české vyšší školy z města a s jejím setrváním v Jindřichově Hradci se v úvahách okupační správy vlastně vůbec nepočítalo. Přesto byli zástupci školy iniciativní a byly hledány možnosti pro umístění školy po jejím vystěhování. Variantami umístění uváděnými při jednáních byl mj. původní (a již v XIX. století nevyhovující) objekt školy (tč. sídlo městské knihovny a musea), rozmístění do jiných školských objektů na území města²⁵, eventuálně vystěhování školy do Kamenice nad Lipou. Jako jeden z eventuálních prostředků poslední záchrany se pak objevuje plán přesunu do prostor zámku řádu školských sester v blízké Kardašově Řečici – což se z hlediska logistického jeví jako řešení relativně schůdné s ohledem na vzdálenost obou měst i existenci přímého vlakového spojení mezi nimi.

1.1.5 V exilu - 1940-1945

V roce 1940 došlo ke konečnému rozhodnutí a gymnasium bylo přesunuto do Soběslavi. Bez ohledu na prostorovou nedostatečnost či logistické komplikace (když největší díl studentů měl pocházet právě z Jindřichova Hradce a Soběslav vysvítá ze tří posuzovaných variant jako dopravně nejméně výhodná)²⁶.

24 MUK, Jan: *Ze zákulisí osudů Jindřichova Hradce v letech 1939-1945*. Jindřichův Hradec 1946 (dále též: MUK), s. 27 an.

25 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 4, inv. č. 6, fol. 9-11 *Protokol o jednání o návrhu nového umístění reálného gymnasia v J. Hradci ze dne 3. srpna 1940*

26 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 4, inv. č. 6, fol. 27-29 *Die Erörterungszuschrift des Realgymnasiums in Neuhaus über seine neue Unterbringung*

V době *soběslavského exilu* se gymnasium (jako ostatně ne poprvé) potýkalo s problémem nedostatku prostor nejen pro účely výuky, ale rovněž pro účely úschovy sbírek. O tom nakonec vypovídá i zpráva z roku 1941. Podle ní nedostatečné prostorové kapacity vedly k ponechání části sbírek v Jindřichově Hradci. Přesouvány byly postupně a ani tak se pro ně nenacházel dostatek prostoru, když musela škola přednostně řešit dostatek prostor pro výuku a zázemí pedagogů. Teprve v průběhu dubna mohlo dojít k instalaci dřevěných polic a k uložení fondu knihovny profesorské. Ani toto řešení nebylo zdaleka dostatečné, když knihy měly stát ve 3 i 4 řadách za sebou²⁷.

Problémy s prostorem však byly vedeny v patrnosti. V souladu se záměrem definitivního vymístění gymnasia měla obec soběslavská v budoucnu poskytnout pro účely výstavby nové budovy školy bezúplatně pozemek. Do skončení války k tomuto nedošlo a po válce byl tento problém vyřešen jinak. Z provizorního umístění školy ve městě Soběslavi se mělo stát její pozdější definitivní umístění tamtéž.

1.1.6 Návrat do gymnasiální budovy na dnešní ulici Husova

Po skončení druhé světové války došlo ke spěšnému vyklizení gymnasiální budovy ze strany německé správy. Následně byl objekt využíván jako přístřeší pro repatrianty a byl rovněž užíván pro potřeby Rudé armády. Ještě v průběhu měsíce května však bylo přistoupeno k návratu gymnasia ze Soběslavi do Jindřichova Hradce. Zpočátku byly jednotlivé třídy rozmístěny do několika objektů ve městě (hasičský dům, starý jezuitský seminář, konvent františkánů). Postupně došlo k předání původní gymnasiální budovy, jejímu úklidu, nezbytným opravám a opětovnému nastěhování gymnasia.

V objektu škola sídlí dodnes, ačkoli v průběhu druhé poloviny XX. století doznala řady organizačních a institucionálních změn, než se její podoba definitivně ustálila jako Gymnázium Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci (od roku 1953 v objektu působí jedenáctiletá škola, tu od roku 1961 střídají devítiletá základní škola a tříletá středně všeobecně vzdělávací škola a teprve roku 1969 se škola vrací ke čtyřletému gymnasiálnímu programu).

1.2 Instituce a kontinuita

Dějiny zřizovatele se týkají dvě dílčí a vzájemně nerozlučně spjaté otázky:

27 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 8, inv. č. 801, fol. 370

a) Otázka historické kontinuity

Škola sama se odvolává na tradici vzdělávání reprezentovanou působením Tovaryšstva Ježíšova. Starobylost instituce všeobecně představuje jakousi výhodu, okolnost, jíž se instituce vyčleňuje oproti jiným. Současně je však možné poznamenat, že takovéto otázky a potřeba historické legitimizace jsou často vystaveny riziku překrucování dat a přizpůsobování si jejich výkladu. Významu mohla otázka kontinuity nabrat zejména v době vyhocení sporů o gymnasium v letech 1939 a 1940. Výmluvný je zejména spor o archiválie školy z roku 1940, kdy německá správa souhlasila s transportem většiny sbírek Gymnasia z budovy a později z města, nicméně následně požadovala předání archivních knih z éry jezuitské školy a dokonce se ve věci obrátila na orgány činné v trestním řízení²⁸. Strategii sebe prezentace Oberschule jako dědice či pokračovatele nepřerušované linie dějin vyššího vzdělávání ve městě lze tiše předpokládat, jakkoli nebyla cíleně zkoumána.

b) Otázka jazyková

Spory o „jazykovou povahu“ oblasti a školy jsou výraznou charakteristikou dějin jindřichohradeckého gymnasia. Škola, která se v ústav jazykově český vyvinula plynule již v průběhu 2. půle XIX. století²⁹, byla prezentována jako exces, jako neodůvodněný ostrov české vzdělanost v jinak historicky německé jazykové oblasti. Takovéto historicko-lingvistické argumenty zaznívaly na podporu vytěsnění české školy z Jindřichova Hradce. Na druhé straně se česká strana při popisu dějin školy vyhýbá období mezi lety 1773 a 1807, kdy například zcela odmítá věnovat pozornost německé hlavní škole, která ve městě vznikla. Není sice jasné, zda Hauptschule mohla či nemohla představovat náhradu zrušené vyšší školy, ale prameny kladné odpovědi na danou otázku rozhodně nenasvědčují.

Smyslem těchto spíše tušených otázek bylo dokázat legitimitu jazykové povahy té které školy ve městě a přirozeně se dovolávat delší tradice jedné proti druhé a to i v případném zápasu o jejich setrvání. S odsunem německého obyvatelstva v roce 1945 již takovéto spory přirozeně odpadají.

28 MUK: s. 30., SOkA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 8, inv. č. 801, fol. 291

29 Dle Výroční zprávy c. k. gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1869. Jindřichův Hradec 1870 (dále též: Výroční zpráva za školní rok 1869), s. 3, je gymnasium *ústavem českým* od školního roku 1866-1867.

2. Škola, její fondy a jejich dějiny

2.1 Škola, kniha a knihovna

Jak nakonec i titul práce naznačuje, souvisí vzdělávání s knižní kulturou, s dostupností knih. Právě sbírky knižní je tedy namístě považovat za páteř fondu vzdělávací instituce, která měla sloužit jak žákům samotným, tak také právě profesorskému sboru. Jakožto vyšší vzdělávací instituce gymnasium disponuje a v minulosti disponovalo řadou sbírek, mj. nástrojů pro tělesnou výchovu, sbírkou chemickou, sbírkou fyzikální, sbírkou přírodnin, sbírkou hudebnin, sbírkou grafickou a dokonce sbírkou numismatickou čítající řádově tisíce mincí³⁰. Vedle uvedených sbírek gymnasium disponovalo množstvím knih, nicméně tyto knihy nebyly deponovány jednotně. Již *Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich. Wien 1849, jmenovitě čl. 55 odst. 4* doporučuje zřízení knihovny členěné na část určenou pro vyučující a část pro studenty.

Předmětem sbírek knih jsou jednak knihy běžné (snad dokonce denní) potřeby, jako učebnice a slovníky, jednak knihy méně běžné a používané. Tomu pak odpovídá i vnitřní členění knižního fondu – knihovna profesorská představuje pokladnici zdrojů vyššího poznání a obsahuje často spisy odborné. Knihovna studentská je tvořena nejčastěji spisy beletristické povahy³¹. Fond knihovny chudých byl tvořen především knihami učebními a slovníky a měl tedy i žákům se slabším sociálním zázemím umožnit přístup k nákladným učebním prostředkům. Vedle toho obsahují prameny sporadické zmínky o knihovně maturitní. K té se, nicméně, nepodařilo zjistit jakékoli podrobnosti.

Specifickou otázkou je stálost sbírek a jejich vzájemné vztahy. Je doloženo, že mezi sbírkami probíhaly přesuny. Ve školním roce 1892/1893 byl například zaznamenán přesun části inventáře, když byla kniha „Obrazy k dějepisu a zeměpisu“ přeřazena z knihovny profesorské do sbírky zeměpisné (ve správě Gustava Heše). Takovéto přesuny přitom nebyly ojedinělé.

2.2 Nástin sbírek „vedlejších“

S ohledem na primární zájem je některé sbírky nutné pro účely této práce označit za „vedlejší“. Tím se, přirozeně nemyslí jakékoli hodnocení významu jednotlivých sbírek (a to i bez ohledu na to, jak vzdálená je chápání studenta filozofické fakulty

30 Jak vyplývá z nemálo výročních zpráv školy, například z 90. let XIX. stol.

31 Jak nakonec dosvědčuje i katalog žákovské knihovny dochovaný v SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 52, inv. č. 841, fol. 293 *SEZNAM KNIH ŽÁKOVSKÉ KNIHOVNY ČSL. STÁT. REALNÉHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI*

zejména sbírka náčiní tělovýchovného). I přes nepochybnou zajímavost jsou záměrně zcela pomínuty sbírky numismatická, grafická, sbírka hudebnin, či kabinetů přírodopisný či fyzikální, inventář dílen či botanická zahrada.

2.2.1. Knihovna žákovská

Knihovna žákovská byla tvořena převážně spisy beletristickými. První dochovaná zmínka o žákovské knihovně z roku 1869 uvádí počet 782 svazků ve školním roce 1862-1863, načež zmiňuje přírůstek za 6 let v objemu 712 svazků. Složení ani stáří jednotlivých exemplářů, přirozeně, nejsou známy. S ohledem na povahu sbírky, knih a potřebu jejich aktuálnosti pro potřeby intelektuálního rozvoje studentů navíc nelze v tomto souboru předpokládat existenci starých tisků. Z hlediska tématu práce se tedy jedná o knihovnu málo zajímavou.

Přesto lze snad poznamenat, že tento fond se dlouho potýkal s nedostatkem prostoru pro uložení (o čítárně nemluvě). Důstojných a dostatečných podmínek se pak dočkal po roce 1923 v nové gymnaziální budově.

Po roce 1940 sdílela knihovna žákovská strasti knihovní sbírky profesorské, jakož i celého ústavu. Válečné ztráty knihovny žákovské však byly výrazně vyšší, nežli jak tomu bylo v případě knihovny profesorské - po roce 1945 byly vyčísleny na 1.018 svazků. Z hlediska celkové dynamiky je knihovnu žákovskou nutno považovat za tu dynamičtější část – beletristické svazky, kterou žáci nepochybně využívali v rámci *povinné četby*, podléhaly nepochybně rychlejšímu poškození či přímo zkáze a fond byl vytvářen nepochybně zcela účelově a když mělo dojít k vyřazování nepoužitelných či zastaralých svazků, nepodléhal jakékoli pietě či zvláštním ohledům (na rozdíl od knihovny profesorské). S ohledem na její obsah a poslání lze (v období míru) zcela samozřejmě předpokládat vyšší četnost uživatelů (z řad studentů) a vyšší pravděpodobnost distančních výpůjček.

Zajímavostí dochovanou ve sbírkách Státního okresního archivu v Jindřichově Hradci je tištěný katalog knih žákovské knihovny³² s doplňkem³³. Obé je dílem dvacátých, resp. třicátých let XX. století. I z tohoto zdroje jednoznačně vyplývá spíše beletristická skladba dotčeného fondu.

32 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 52, inv. č. 841, fol. 293 *SEZNAM KNIH ŽÁKOVSKÉ KNIHOVNY ČSL. STÁT. REÁLNÉHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI*

33 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 52, inv. č. 841, fol. 297 *DOPLNĚK DRUHÝ K SEZNAMŮM KNIH žákovské knihovny státního reálného gymnasia v Jindřichově Hradci*

2.2.2 Knihovna chudých

Škola měla kromě uvedeného k dispozici tzv. Knihovnu chudých. Byla vedena odděleně samostatným správcem (jakkoli v některých letech vykonával funkci správce současně správce knihovny profesorské). První prokazatelná písemná zmínka o samostatném správci knihovny chudých pochází z roku 1908. Knihovny profesorskou, knihovnu žakovskou i knihovnu chudých v této době spravoval profesor Richard Plicka.

Podle dostupných zdrojů sestávala knihovna zejména z učebnic a slovníků, které měly být poskytovány sociálně potřebným studentům patrně formou výpůjčky. Od roku 1894 se ve výročních zprávách objevují rovněž přehledy stavů knihovny chudých³⁴, která v daném roce čítala 32 svazků, z toho 4 darované p. Třebickým a částečně darované nakladatelstvím Bursík a Kohout. Dlouhodobý rozsah řádu desítek svazků, jakož i forma využívání knihovny patrně nekladly nároky ani na zvláštní péči stran organizace, ani stran permanentního umístění. S ohledem na povahu sbírky, knih a potřebu jejich aktuálnosti navíc nelze v tomto souboru předpokládat existenci starých tisků. Z hlediska práce se tedy jedná o knihovnu rovněž nepříliš zajímavou.

2.2.3 Další knižní sbírky

V pramenech lze nalézt ještě zmínky o „příruční knihovně“. Lze očekávat, že se jednalo o temporální knihovnu, snad jakýsi krátkodobý „výňatek“ z knihovny profesorské, v němž lze předpokládat přítomnost titulů, které učitelé častěji využívali v přímé souvislosti s výukou – v této knihovně patrně není namístě očekávat přítomnost starých tisků. Závěru o tom, že se fakticky jednalo o součást knihovny profesorů, nakonec nasvědčuje i systematické řazení statistických zpráv o knihovně v některých výročních zprávách gymnasia.

Nad rámec výše uvedeného lze poznamenat, že při studentském spolku měla v meziválečném období fungovat čítárna s časopisy a nemnoha knihami – spíše beletristickými. Jednalo se o sbírku mimo instituci a tedy i rozpočet.

Prameny kromě toho na několika místech zmiňují potřebu opatření německé a francouzské literatury pro tzv. knihovnu maturitní. Její účel se sice jeví již z názvu zřejmý, ale její pozice vůči jiným knižním fondům je však nejasná.

34 První výslovnou zmínku obsahuje VÝROČNÍ ZPRÁVA C. K. GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1894. Jindřichův Hradec 1895, s. 43

2.2.4 Další knihovny ve městě

V městě samém působily další knihovní instituce, resp. knižní sbírky. Knihovna například existovala na jindřichohradeckém proboštství, ve zdejší klášteře řádu sv. Františka, lze předpokládat knihovnu velkostatku na jindřichohradeckém zámku a řadu knihoven soukromých (vlastní knihovny jednotlivých proboštů, osobní knihovny městské inteligence – učitelů, lékařů, právníků). Tyto sbírky měly pro zájemce „zvenčí“ pravděpodobně spíše okrajový význam.

Největší praktický význam pro veřejnost však měla nepochybně knihovna městská. Vzhledem k účelu, který měla takováto knihovna plnit jako veřejná instituce, nelze očekávat tematickou blízkost se (zejména profesorskou) knihovnou gymnasia. Její osud obecně s osudem sbírek gymnasiálních nesouvisel. To, zda náročnější uživatel knihovny městské mohl ve vzácném případě zájmu čerpat z fondů gymnasia a jak (zda osobně či prostřednictvím „meziknihovní výpůjční služby“) je otázka, na kterou nelze v prostudovaných zdrojích nalézt odpověď. Zprávy o tom, že by mezi městskou knihovnou a knižními fondy gymnasia docházelo k jakýmkoli výměnám či přesunům (ať již povahy dočasné nebo trvalé), totiž nebyly nalezeny³⁵.

Zajímavou epizodou z dějin obou institucí, kdy si mohly být o něco bližší, je éra působení učitele Aloise Krby ve vedení městské knihovny. Jmenovaný společně s Dr. Václavem Mosteckým (správcem žákovské knihovny) ve výročních zprávách uveřejňoval četnost využívání knihovního fondu žákovské i městské knihovny žáky gymnasia³⁶. Vyučující neopomíjeli zmínit výpomoc žáků při práci v městské knihovně.

Výroční zprávy gymnasia zachytily i zajímavou iniciativu dotýkající se života knih a knihoven, kterou učitel Krba vyvíjel ve 20. letech XX. století. Mělo se jednat o šetření o obsahu knihoven studentů gymnasia.

2.3 Knihovna profesorská

2.3.1 Dějiny knihovny profesorské – prameny a meze poznání

Počátky formování jednotlivých sbírek, a tedy i knižního fondu, jsou nejasné a prameny takřka nepopsané. Oproti původnímu předpokladu lze ve finále předpokládat, že mezi knižním fondem gymnasia založeného roku 1807 a původního gymnasia

35 Naopak mezi gymnasiální knihovnou a muzeem k výměnám (resp. výpůjčkám) nepochybně docházelo. To dokládají zejména knižní lístky vložené v jednotlivých svazcích a SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 8, inv. č. 813, fol. 312 *Vyřazení německých knih z profesorské knihovny*

36 Výroční zprávy z let 1925-1931

jezuitského není dána souvislost. Již časový odstup zániku jedné instituce a vzniku druhé nenasvědčuje tomu, že by původní knihovna čekala uskladněná na zřízení nové školy. Jako nepravděpodobné se jevílo možné převzetí knižních sbírek německou Hauptschule. Knižní sbírky byly (jak nakonec nepřímo vyplývá i z prací Mgr. Evy Měřínské) mimo město Jindřichův Hradec. Knihovní sbírky byly přeneseny do Prahy a dnes je jejich větší část deponována zejména v Národní knihovně a v Památníku národního písemnictví na Strahově. Pokud by se tak nestalo, knihovní sbírky mohly velmi snadno podlehnout zkáze při požáru města v roce 1801.

Počáteční podobu školní knihovny nově vzniklé po roce 1807 lze stěží rekonstruovat a to jak z pohledu obsahu, tak umístění. Dokonce i v oblasti správy fondu a tím spíše pak jeho užívání jsou možnosti poznání z dostupných pramenů v podstatě nulové. Teprve přibližně od 60. let XIX. století je možné hovořit o stavech fondů, o správách a příležitostně o přebírkách knihoven (zpravidla v souvislosti s ukončením činnosti ředitele školy či knihovníka). Následující publikované údaje však mají význam spíše statistický a nelze z nich usuzovat na běžný život knihovny.

Teprve ve druhé půli XIX. století vystupuje profesorská knihovna z prachu archivních materiálů a před očima se může začít formovat (jakkoli spíše rozostřený a přibližný) obrys sbírky a jejího života.

Stran významných milníků lze snad zmínit přesun knihovny do nových prostor v roce 1923 a pak i dočasný přesun mimo ně ve válečných letech. Jinak se zdá, že byla historie k profesorské knihovně (a k jejímu starému fondu obzvláště) relativně milosrdné a prameny nedokládají žádnou významnou tragickou událost, která by knihovnu zásadním způsobem zasáhla. Zajisté můžeme předpokládat, že například v letech války byl přísun nových knih pozastaven nebo omezen. Výroční zprávy z konce I. světové války a prvních let Československé republiky samy o sobě vydávají svědectví o hmotných obtížích – obsahově jsou velmi skoupé, informace o stavu knižních i jiných sbírek jsou podávány pouze v podobě ocenění knih jako maetku a rozhodně se ve výročních zprávách nedostává prostoru pro tvůrčí činnost a odborné publikace zdejších kantorů, jak tomu bylo dříve.

Ani v průběhu 2. světové války sice knihovní sbírky nezažily ničující důsledky konfliktů v podobě požárů či bombardování, ale i tak postihlo knihovny gymnasia několik mimořádností. První z nich je fakt, že škola přišla o svou novou budovu a musela se vystěhovat nejen z ní, ale rovnou z města. Sbírký naštěstí nedoznaly

vážnějších změn³⁷. Na podzim roku 1940 byly nakvap přesunuty nejprve do provizorních prostor v Jindřichově Hradci a následně do rovněž provizorních prostor v Soběslavi. Na transportu na území města se podíleli nejen vyučující, ale i žáci a jejich rodinní příslušníci. Přesun sbírek do Soběslavi již měl být hrazen obcí soběslavskou.

V samotné Soběslavi našlo gymnasium sídlo v prostorách bývalé školy újezdní. Podle dochovaných zpráv zde měla mít škola k dispozici 2 knihovny³⁸. Jiné zdroje však i přesto zmiňují knihy uskladněné v krabicích, pro které se teprve postupně dařilo zajistit více či méně provizorní uložení. Teprve následně probíhala inventarizace a mohla být sepsána zpráva o předání. V krátkém období došlo nejen k opakovaným změnám v osobách správců knihoven, ale i k ukončení činnosti ředitele Trčky, ukončení prozatímní správy prof. Muka a k pověření zástupce ředitele Burdy vedením školy. Bylo tedy namístě provést soupisy a inventarizaci.

Do období válečných let spadá i pokles nových akvizic pro školní knihovnu. Korespondence Městského úřadu v Soběslavi s ředitelstvím dokládá, že částka 800 K účtovaná za dodání 45 ks. knih od vydavatelství Orbis měla být k žádosti školy fakturována ve dvou ročních splátkách³⁹. Kromě úbytku v rámci přirozeného projevu známého „*inter arma sillaent musae*“ došlo k výpadku financování i z dalšího důvodu. Po přesunu školy do Soběslavi přestala obec jindřichohradecká přispívat každoroční částkou 500 K (z toho 100 K na žákovskou knihovnu a 400 K na fyzikální kabinet). Bez vytvořeného sociálního zázemí v novém působišti a tedy i bez přirozeného mecenátu bylo gymnasium ochuzeno o pravidelné příspěvky ke zvelebování knihovnic i jiných sbírek i o věcné dary. Podpora učebních fondů ze strany obce soběslavské či zdejších podporovatelů není doložena. Pro dané období se dokonce nedochovaly ani výroční zprávy (resp. nebyly vůbec vydávány). Stranou je dlužno poznamenat, že podpora učebních prostředků ze strany obce jindřichohradecké nepřešla (přínejmenším tedy ne bezprostředně) na Oberschule, když podmínkou poskytování příspěvku nebylo vázáno toliko na umístění školy, ale rovněž na vyučovací jazyk.

Po válce se knihovna vrátila do původních prostor. Zaznamenala poměrně malé ztráty v řádu několika set kusů, které hodlalo ředitelství ústavu nahradit knihami ze

37 MUK: s. 29

38 POKORNÝ, Jan: *Ústavní kronika za léta 1939-1946*. In: 80. výroční zpráva státního reálného gymnasia Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci za školní rok 1946-47. Jindřichův Hradec 1947. s. 4

39 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 4, inv. č. 806, fol. 380

sbírky zrušené německé Oberschule a jejího ředitele Kocenského⁴⁰. I tak zaznamenaly obě knihovny v roce 1947 pokles stavu o 3.000 ks. Pokles mohl souviset jak se ztrátami (zejména v knihovně žakovské), tak s vyřazením některých německých knih, či například s nečekaným vývojem sporu o knihovnu po řediteli Kocenském, který ředitelství vedlo s jeho vdovou.

Vývoj knihovní sbírky po roce 1948 opět není zcela zřejmý. Zdá se, nicméně, že profesorská knihovna byla vybavována spisy politickými (například sebrané spisy Karla Marxe se, byť neúplné, dochovaly dodnes), jakož i moderními učebnicemi a periodiky, četnými obrazovými publikacemi ap. Ty pak byly s ohledem na „morální zastarávání“ a neaktuálnost vcelku běžně vyřazovány, čímž vznikla již zmiňovaná značná mezerovitost dochovaného knižního fondu přibližně od čísla 5.000 výše. To konečně dokládají odpisy a návrhy na vyřazení z 90. let XX. století dochované přímo v prostorách knihovny, dle nichž došlo například jen mezi lety 1984 a 2010 k vyřazení přibližně 900 knih. Starých tisků se však vyřazování naštěstí nedotýkalo. Nanejvýše bylo přistupováno k úředním odpisům v případě ztráty.

2.3.2 Knihovna jako prostor

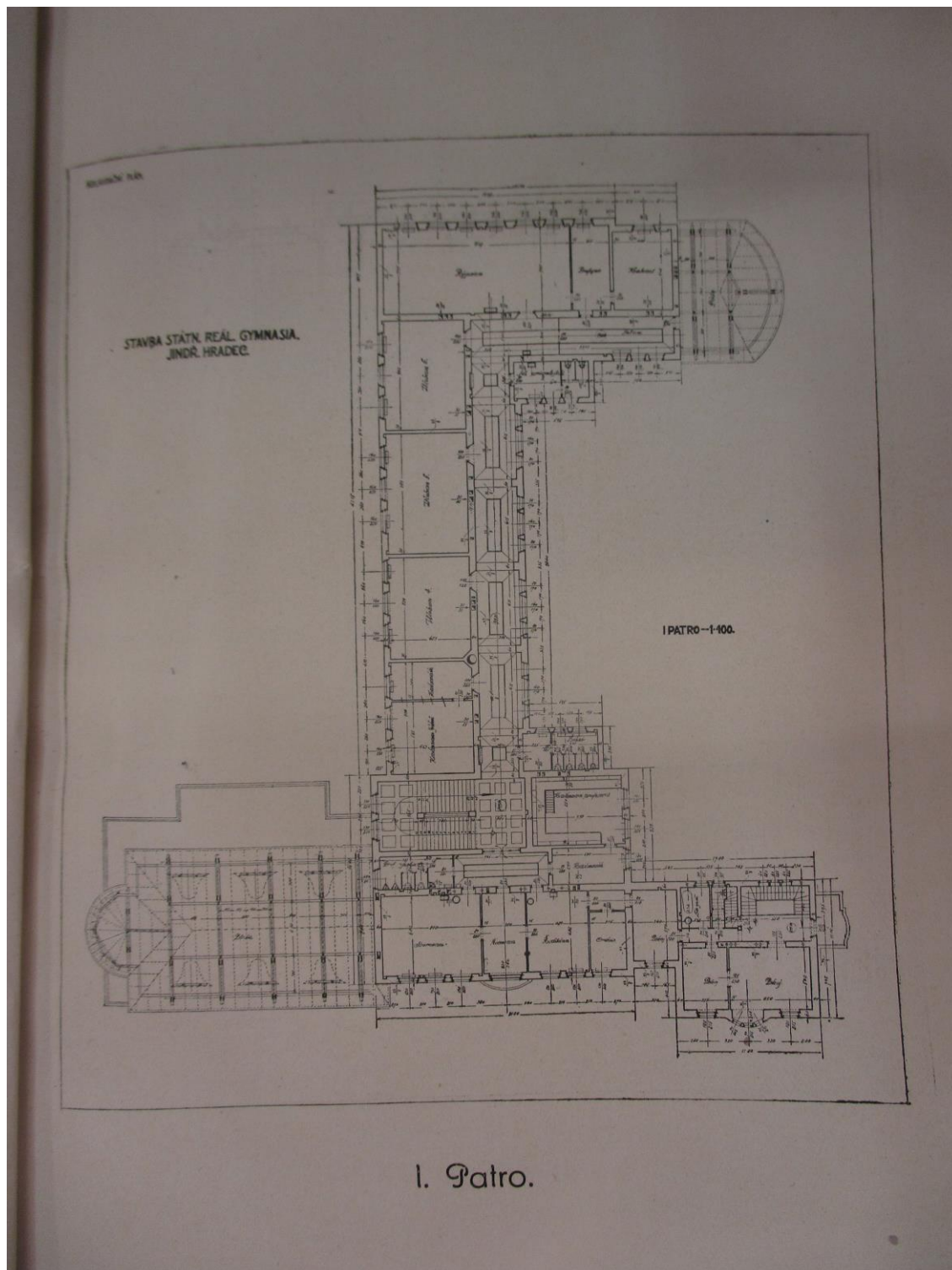
Zprávy o prostorovém řešení knihovny v počátcích existence školy se nedochovaly. Po přestěhování gymnasia do staronového objektu semináře získala škola větší prostory. Knihovna profesorská přitom, na rozdíl od knihovny žakovské, měla mít vyčleněnu vlastní, jakkoli nevyhovující, místnost. Důstojných a vyhovujících podmínek se dostává školským sbírkám (a knihovnám obzvláště) po nastěhování do nové budovy v roce 1923 - obě stěžejní knihovní sbírky získávají vlastní zvláště vyčleněné místnosti. Prostorové uspořádání knihovny profesorské včetně železného ochozu umožňuje uložení značného množství knih. Do samotné místnosti umístěné ve druhém podlaží nové budovy je možný přístup pracovní knihovníka, která kromě nezbytného zázemí pro administrativní účely (kartotéka a pracovní stůl) představuje prostor dostatečný pro umístění dalších knih. Samotná místnost knihovny je v souladu s popisem budovy publikovaném ve výroční zprávě školy vybavena „*regály v šíři 25 m nad galerií 19 m pod galerií, 25 cm hloubky koldokola až po strop vysokými s železnou galerií (s podlahou krytou linoleem) podél 3 stran se schůdky při sz rohu.*⁴¹“. Kromě uvedeného sál disponuje dalším vybavením: „*Uprostřed pultová uzavřená skříň na památky*

40 SOkA Jindřichův Hradec, fond: SBÍRKA SOUDOBÉ DOKUMENTACE - KULTURNĚ HISTORICKÝ ARCHIV 1800-1985, kart: 221, fol. 467 *Seznam knih převzatých do prof. knihovny*

41 LXIV. Výroční zpráva stát. reál. gymnasia a gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1923/4, s. 6

*rukopisné a vzácné tisky staré*⁴³.

Prostor pro knihovnu studentů byl vyčleněn v tomtéž podlaží v místnosti přiléhající vlevo ke schodišťové hale. Tato místnost však ještě v meziválečném období ztratila knihovní funkci, byla propojena se sousední místností a nadále sloužila jako učebna.



Zdroj:

LXVI. Výroční zpráva Stát. reál. gymnasia v Jindř. Hradci za škol. rok 1925-26. Jindřichův Hradec 1926

I skutečnost, že pro knihovnu vyučujících měla být v rámci projektu nové školní budovy vyčleněna a rovněž vybavena zvláštní místnost s kovovým ochozem svědčí o významu a rozsahu knižní sbírky. Jakkoli nebyl provedený průzkum projektových dokumentací obdobných staveb realizovaných ve srovnatelném období, zdá se být prostorové řešení knihovny a péče o náležité uložení knihovního fondu nadstandardní.



Zdroj: autor

Pro nedostatek zdrojů není zřejmé, jak byl konkrétně využíván samotný prostor

nové knihovny. Z nákresů vyplývá, že původním záměrem bylo jednak oddělení knihovnických sbírek, jednak vytvoření dostatečného zázemí pro knihovníka. Na rozdíl od ostatních členů sboru učitelů tedy měl knihovník relativní výhodu v podobě prostoru pro sebe sama. V zásadě se tedy mohl intensivně věnovat knihovnické činnosti (samozřejmě v rozsahu, který mu umožňovalo plnění pedagogické práce...a který správa a běžný provoz knižního fondu vyžadoval).

K vybavení prostoru jakožto čítárny neexistují doklady s výjimkou výroční zprávy za školní rok 1923-1924, kde je však zmiňován pouze pult pro uložení vzácnějších kusů⁴². Vybavení místností stoly a židlemi, čtenářskými pultíky či speciálními svítidly není zmíněno a na otázku využívání prostoru jako čítárny tedy není jednoznačná odpověď.

Burkův „trojrozměrný pohled“ na knihovnu zde naráží na limity dané povahou předmětné knihovny. Nejedná se o knihovnu-instituci, která by fungovala sama o sobě a byla umístěna ve zvláštní vlastní budově a speciálně vyzdobená. Navíc jsou s ohledem na období vzniku a stavební styl jak budova školy jako celek, tak interiér knihovny, co do výzdoby velmi skrovné a obsahově prázdné. Prostor pro hlubší zkoumání či výklad symbolického významu výzdoby se tedy nenaskytá.

2.3.3 Knihovna jako sbírka

2.3.3.1 Obsah a skladba sbírky

Knihovna profesorská se jeví nejbohatší nejen v absolutních číslech, ale zejména i co do zastoupení témat a rovněž odborné úrovně. Rovněž představuje určitý relativně stabilizovaný prvek ve sbírkách gymnasia (a zejména vzhledem ke starším knihám působí rovněž jako depozitář), zatímco ostatní knihovní sbírky musely být aktualizovány, jejich obsah obměňován a zbavován zastaralých a nepotřebných kusů. Knihovna profesorská rovněž zaznamenávala nárůst aktuálních knih s tím, že ty neaktuální mohly vzít za své. Pokud se však jednalo o novější tisky – to dokládá značná mezerovitost v signatuře A od pátého tisíce výše.

První dochované údaje o rozsahu fondu knihovny profesorské hovoří o počtu přibližně 3.000 knih. Od 60. let XX. století stav sbírek přesahuje hranici 10.000 kusů⁴³. Knihovna studentská přitom dosahovala stavu polovičního i čtvrtinového a knihovna

42 LXIV. VÝROČNÍ ZPRÁVA STÁT. REÁL. GYMNASIA A GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1923-1924. Jindřichův Hradec 1924

43 Výroční zpráva gymnasia Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci (Obsah za léta 1948/9-1970/1). Jindřichův Hradec 1971

chudých i v době největšího rozvoje nejvýše stovky svazků.

Profesorská knihovna obsahuje především díla naučná. Beletrie, poesie a dramatické kusy jsou méně četné (s výjimkou antických klasiků a německé poesie). Výrazné zastoupení mají publikace historické, filologické, náboženské (nábožensko-historické a theologické), filosofické, geografické.

Z jazyků jsou zastoupeny primárně němčina, latina, čeština, francouzština a řečtina. Podstatně řidčeji je zastoupena italština nebo hebrejština. To platí zejména pro starý fond a produkci XIX. století. Ve XX. století přibývá zejména slovenština a ruština. Zajímavé by mohlo být sledovat přírůstky fondu například v souvislosti s vývojem otázky zastoupení jazyků na škole (eventuálně i se zpřístupněním školy pro dívky). I tyto okolnosti mohly mít vliv na skladbu knižního fondu. Lze, nicméně, předpokládat, že se uvedené změny nebudou týkat starých tisků.

K otázce jazykové v knihovním fondu lze snad ještě pouze odkázat na blíže nepodloženou zprávu stran aktivit profesora Zátky (působícího v posici katechety od r. 1838), když „*Výbídnutím jeho přistoupili studující čeští k založení české knihovny gymnasijsní, tak že knize české dostalo se konečně přístupu do bibliotheky ústavu.*“⁴⁴. Uvedená poznámka (navíc izolovaně stojící bez pramenné podpory) není s to pomoci vykreslit strukturu knihovny, podobu studentské aktivity, eventuální podíl vyučujících, poměr jazyků v rámci knihovny apod. Navíc není jasné, komu měly dary sloužit a zda byly poskytnuty do profesorské sekce či (jak lze předpokládat) do sekce žakovské.

2.3.3.2 Dynamika sbírky

Počáteční stav knihovních sbírek gymnasia je nejasný. Pro jeho popis nebo alespoň odhad chybí písemné podklady. Stejně lze uvést i o struktuře sbírek, odpovědných osobách, četnosti užívání knih etc. Z mlhy na světlo vystupují knihovní sbírky (pomineme-li dva dochované ručně psané inventáře přírůstků z let 1832 a 1833) teprve s tištěnými výročními zprávami gymnasia. Ačkoli se s nimi lze setkat již v 50. letech XIX. století, lze za spolehlivé a alespoň pro základní orientaci dostatečné považovat až výroční zprávy z let šedesátých.

Až na základě první obsahově relevantní výroční zprávy⁴⁵ můžeme konstatovat, že ke konci školního roku 1861/2 čítala knihovna profesorská 2.837 svazků. Při meziročním přírůstku 208 svazků uvedená knihovna ke konci školního roku 1862/3

44 HEŠ, s. 28

45 Výroční zpráva C.k. gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1863. Jindřichův Hradec 1863

čítala 3.045 svazků. Tento stav potvrzuje nejbližší výroční zpráva z roku 1869. Za období od roku 1862 do roku 1869 mělo do knihovny přibýt 799 svazků⁴⁶. Pokles ročního přírůstku oproti prvnímu období lze snad přikládat vlivu válečných událostí roku 1866. Bez bližších údajů k jednotlivým letům jde však o ryzí spekulaci založenou na předpokladu snižování veřejných výdajů v oblasti kultury a vzdělávání v neklidných dobách. Výroční zprávy před uvedeným datem informace o stavu sbírek neobsahují. Výroční zprávy z období 1810-1848 obsahují pouze seznamy studujících. V propisu a výročních zprávách z 50. let XIX. století se lze setkat pouze s údaji o částkách poskytnutých ze studijního fondu a od obce jindřichohradecké (po 50 zlatých) na účely rozšíření fondu učebních prostředků (knihovnu nevyjímaje).

Naopak poslední jmenovitý číselný údaj o stavu knihovních sbírek pochází z roku 1971, kdy měl knihovní fond obnášet 11.587 svazků⁴⁷. Lze předpokládat, že uvedené číslo zahrnuje jak knihovnu profesorskou, tak i knihovnu studentskou. Dílčí informace o fondu starých knih nebyly nalezeny.

V průběhu času doznávaly sbírky přirozených změn. Stav fondu knihovny profesorů v průběhu času průběžně stoupal (poklesy nebo stagnace byly spíše výjimkou). Akvizice knih lze dělit podle různých hledisek: na akvizice individuální (nákupy či dary jednotlivin) a hromadné (dary či odkazy celých knižních souborů), na jednorázové (jednorázový nákup jediného vydání knihy) a opakované (odběry více ročníků), na úplatné a bezúplatné.

Pokud pak jde o nákupy knih, lze předpokládat, že probíhaly kontinuálně v menším objemu. Starého fondu se s vysokou pravděpodobností netýkaly, když bylo spíše namístě novými úplatnými akvizicemi rozšířit fond o materiály soudobé. Tomu nakonec nasvědčují i inventáře z let 1832 a 1833⁴⁸, dle nichž do knihovny gymnasia přibylo několik titulů vydaných v bezprostředně předcházejících letech.

Z hlediska žádoucí tematické skladby akvizic lze předpokládat snahy o získávání knih aktuálních a předmětově adekvátních. Ne vždy však byly snahy dostatečné, resp. úspěšné, jak dokládá postesk v *Hlavní výroční zprávě za školní rok 1931/32*, v níž ředitel (Hoffmeister): „*doporučuje opětovně, aby byla pro střední školy darována jen*

46 Výroční zpráva c. k. gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1869, Jindřichův Hradec 1870, s. 29

47 Výroční zpráva gymnasia Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci (Obsah za léta 1948/9-1970/1). Jindřichův Hradec 1971

48 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTEZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 1, inv. č. 801, fol. 131-132 Inventarium a fol. 133-134 Inventarium

*díla standardní, jež by měla aspoň nějaký čas význam pro uživatele knihovny. Umění Jurkovičovo nebo architektura měřit v Káhiře jest konec konců balastem pro knihovnu.*⁴⁹.

Některé dílčí zmínky dokládají jistý význam profesorské knihovny jako dobrovolného či nuceného deponitáře. Knihovna profesorská mohla sloužit (a také posloužila) jako depositum pro nežádoucí a „buřičské“ knihy, které bylo považováno za vhodné dostat z dosahu studentů⁵⁰. Cílem bylo patrně zabránit živění pocitu nespokojenosti a frustrace, podporování povstaleckých nálad, radikalizaci studentstva a vůbec šíření nežádoucích myšlenek. Kromě censury nového a periodického tisku tedy měla veřejná moc možnost ovlivnit rovněž dostupnost nežádoucích knih, které již dříve byly uvedeny do oběhu. I v případě knihoven profesorských však byla přijímána zvláštní opatření stran přístupu ke knihám⁵¹. Nejednalo se přitom o likvidaci knih, ale pouze o jejich „zajištění“ a zneprístupnění. Knihy se tak octly na řetězu (jakkoli se nejednalo o *libri catenati*), resp. ve zvláštních zapečetěných balících uložených mimo dosah uživatelů. Roku 1884 pak například došlo k opětovnému přenosu zastaralých knih z knihovny žákovské do knihovny profesorské⁵².

2.3.3.3 Uspořádání sbírky a knihovní systémy

Inventární prehistorie

Prehistorii inventárního systému představuje nápis perem: „*Collegij Novodomensis Societ[atis] JESV Catalogo inscrip[.] Anno 1665*“ na titulu knihy pod signaturou A-2396. Jedná se o jediný zdokumentovaný exemplář knihovny původního jezuitského gymnasia ve fondu gymnasia stávajícího. Jelikož se jedná o jediného

49 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 3, inv. č. 801, fol. 436

50 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 4, inv. č. 807, fol. 240 *Seznam knih, které jest přeřaditi z knihoven žákovských do učitelských*; SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 4, inv. č. 807, fol. 450 *Oběžník Zemské školní rady pro Čechy v Praze č. 196 ze dne 28. 7. 1941*, který zakazuje půjčování děl ruských autorů a naopak přikazuje tato držet ve zvláštní uzamčené skříni. Omezování přístupu k literárním dílům však probíhalo již před německou okupací.

51 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), inv. č. 6, kart. 4, fol. 87 *Oběžník České zemské školní rady pro Čechy v Praze pro střední školy č. 67 ze dne 7. 3. 1940* stanovuje povinnosti stažení vybraných knih z vypůjčování, jejich evidenci, balení a pečetění. Svážení a likvidace však není vyžadována.

52 VÝROČNÍ ZPRÁVA c. k. gymnasia V JINDŘICHOVĚ HRADCI za školní rok 1884. Jindřichův Hradec 1885, s. 39

zástupce, navíc knihovní sbírky zaniklé instituce, nemá smysl se tímto exemplářem hlouběji zaobírat a zmiňuji jej zde pouze jako kuriositu.

Vývoj knihovního systému profesorské knihovny

Pravděpodobný první inventární systém gymnasia se dochoval ve formě prostého popisu perem: „*E Bibliotheca Gymnasii Novodomensis in uflum DD[ominorum] Profeforum*“ (v několika obměnách). Prostý popis perem bez uvedení jakýchkoli dalších údajů (inventární čísla jednotlivých svazků nevyjímaje) neumožňuje učinit jakékoli další závěry. Není tedy zřejmé, zda se mohlo jednat o systém platný od samého počátku existence školy. Stran ukončení životnosti systému se, nicméně, odvážím předpokládat, že systém vzal za své nejpozději v období „bohemizace“ ústavu, kdy se český jazyk začal projevovat v úřadování a tedy (předpokládám) i v inventarizaci knihovního fondu. Mezistupeň v podobě německého inventárního systému nebyl nalezen. Snad tedy není příliš odvážné zařadit tento systém časově do období 1. půle XIX. století.

Druhý systém se zachoval v podobě popisu perem: „*C.k.gymnasium v J.Hradci*“ (rovněž v různých variacích) ve spojení s arabskou číslicí. Číselná řada není žádným způsobem vnitřně členěná. Inventární knihu ani jinou pomůcku se nepodařilo dohledat. Orientační datum ukončení vedení uvedeného systému by bylo možné stanovit porovnáním posledního roku vydání nejmladší knihy, v níž by se tato objevila. Nepochybně by bylo pro tyto účely nezbytně zapotřebí provést detailní průzkum jednotlivých svazků mimo starý fond (vydání ze 2. poloviny XIX. století). Tento systém lze orientačně zařadit mezi roky 1866-1897.

Za třetí lze považovat systém Novákův generovaný patrně od druhé půle 90. let XIX. století a na přelomu století publikovaný ve výročních zprávách. Ve vydávání pokračují Vysoký (od školního roku 1901-1902), Decker (od školního roku 1903-1904), Plicka (od školního roku 1908-1909) a konečně Lamač (ve školním roce 1910-1911). Jedná se o sofistikovanější systém organizace knihovny. Inventář je v rámci tohoto systému členěn do 17 tematických skupin označených římskou číslicí. Tyto větší skupiny se ve dvou případech dělí do podskupin označených písmeny.

V rámci jednotlivých skupin a podskupin jsou knihy řazeny do nepřetržité řady arabských číslic a organizovány abecedně podle autora.

Uvedený systém je přehledný, nicméně nepřetržitost číselné řady neumožňuje plynulé navazování číslování přírůstků jednotlivých kapitol po provedené inventarizaci. Kromě toho naráží na limity způsobené možnou tematickou nevyhraněností

jednotlivých děl, není s to zohlednit teoreticky možnou tematickou nesourodost děl v konvolutech apod.

Struktura knihovny dle Nováka

SK.	PODSK.	TÉMA	TÉMA	SIGNATURY	DOPLŇKY
I		Encyklopaedie (díla obsahu všeobecného a smíšeného, všeobecné dějiny vědy, všeobecné dějiny a přehled literatury, spisy akademiemi vydané, bibliografie obecná, knihovnictví, katalogy, sbírky zákonův a t. d.)		1-122	123-158
II		Filosofie a aesthetika		123-268	147-182
III		Paedagogika (též zručnosti školské, statistika školská, schematismy, rozpravy o spisech pro mládež)		269-406	139-181
IV		Vědy náboženské a dějiny církevní (pozn.: náboženství starých Řekův a Římanův viz v odd. V. D)		407-589	184-213
V	A	Filologie klasická	Bibliografie klassické filologie, spisovatelé latinští (nejen římské), spisy o jednotlivých z nich i anthologie z latinských spisovatelů	590-922	336-363
	B		Spisovatelé řečtí, anthologie z nich a spisy o jednotlivých	923-1226	305-337
	C		Spisy a časopisy o klassické filologii vůbec nebo různých jejích odborech, slovníky, grammatiky, cvičebnice, statistiky, rhetoriky a metriky	1227-1400	175-207
	D		Klassická archaeologie a literární historie	1401-1469	70-81
VI	A	Filologie moderní	Slovanská (pozn.: spisy filos., náboženské, děje- a zeměpisné, právnícké, lékařské a přírodovědecké hledati jest v příslušných odborech)	1470-1794	326-395

	B		Německá (pozn.: spisy filos., náboženské, děje- a zeměpisné, právnické, lékařské a přírodovědecké hledati jest v příslušných odborech)	1795-1983	190-212
	C		Filologie moderní ostatní (pozn.: spisy filos., náboženské, děje- a zeměpisné, právnické, lékařské a přírodovědecké hledati jest v příslušných odborech)	1984-2112	130-136
VII		Všeobecná jazykověda		2113-2174	63-64
VIII		Zeměpis, národopis a statistika		2175-2390	217-241
IX		Dějepis (vyjmouc rakousko-uherský) s pomocnými vědami (paleografií, heraldikou, numismatikou, chronologií atd.)		2391-2541	152-159
X		Dějepis Rakousko-uherského mocnářství a jednotlivých zemí		2542-2843	303-339
XI		Mathematika		2844-2933	91-95
XII		Přírodopis (Zoologie, botanika, mineralogie, geologie, lékařství)		2934-3125	193-241
XIII		Fyzika a chemie		3126-3264	140-147
XIV		Kreslení a deskriptivní geometrie		3265-3311	48-57
XV		Stavitelství a inženýrství		3312-3317	7
XVI		Hospodářství polní a lesní		3318-3324	8 a 9
XVII		Obchod a průmysl		3325-3343	20

Nabízí se otázka, jestli se jednalo o systém standardizovaný pro podobné zřizovatele například formou dvorského, ministerského či zemského předpisu. Případ jiné profesorské gymnasiální knihovny, jejíž průzkum provedly a publikovaly Lenka Horáková a Lucie Šťastná, nicméně neukazuje na totožnost systémů pořádání knihovnických sbírek⁵³. Nelze tedy tvrdit, že pro pořádání knihoven existovala jednotná metodika. Zavedení systému a jeho podoba mohly být projevem iniciativy jednotlivých

53 HORÁKOVÁ, Lenka – ŠŤASTNÁ, Lucie: Stará profesorská knihovna Gymnázia J. K. Tyla v Hradci Králové. 1. Díl. Hradec Králové 2010

pověřených zaměstnanců.

Podle uvedeného třetího systému je sepsán přinejmenším ještě předávací protokol knihovny v roce 1918⁵⁴, ale zavedené signatury jsou užívány rovněž při revisi knihovny v roce 1940⁵⁵ či v soupisu českých tisků pro knihopisnou komisi.

Čtvrtým systémem (na nějž je v současnosti navazováno) je rozdělní knihovního fondu do tří rozsáhlejších celků označených písmeny. Do nich jsou pak zařazeny jednotlivé svazky ve vzestupném číslování arabskými číslicemi. Jedná-li se o díla vícesvazková nebo ediční řady, bývají evidována různě – jak prostým pokračováním v číslování, tak ve formě podlomení (odděleného lomítkem nebo pomlčkou). Systém podlomení není rovněž jednotný a objevuje se v podobě číslic arabských i římských, stejně jako písmen abecedy. V některých případech nedodrží chronologii ediční řady. Naprostou zvláštností je pak zavedení signatury 42a a 42b v oddílu C.

Logika řazení knih v rámci jednotlivých signatur není zřejmá, když například bylo možné vedle sebraných spisů Klementa Gottwalda nalézt vydání díla Aristotelova ze XVI. století. Zda se jednalo o záměrnou koncentraci *velikánů ducha* či kouzlo nechtěného, nechť si laskavý čtenář učiní názor sám za sebe. Systém, nicméně, zjevně není alfabetický. Dochované uspořádání fondu nasvědčuje tomu, že od okamžiku ustavení inventárního systému muselo docházet k přesunům v rámci fondu, případně došlo k jeho celkové reorganizaci.

Stran motivace či nosné ideje vnitřního členění fondu lze vyslovit domněnku, že klíčovým hlediskem mohla být otázka formátu knih a s tím související možnost uskladňování a to v prostorách nově vybudovaného objektu po přesunu v roce 1923. Návazně na to lze předpokládat, že svazky pod signaturou A měly být uloženy v regálech po obvodu knihovny, svazky pod signaturou B v regálech v pracovně knihovníka a svazky se signaturou C ve skříni umístěné uprostřed knihovny. Autorem systému byl pak téměř jistě František Vránek, správce knihovny v době přesunu do nové budovy.

2.3.4 Knihovna a její lidé

Knihovna samotná obecně představuje pouze více či méně zorganizovanou hromadu knih umístěnou ve více či méně vhodném, účelném a příjemném prostoru.

54 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 3, inv. č. 801, fol. 1 *Protokol*

55 SOKA Jindřichův Hradec, fond: SBÍRKA SOUDOBÉ DOKUMENTACE - KULTURNĚ HISTORICKÝ ARCHIV 1800-1985, kart. 221, fol. 466 *Revise profesorské knihovny 1940*

Podstatné jsou však vztahy kolem, otázky organizace knihovny, péče o fond, užívání etc. Ve zkoumaném případě se přitom nejedná o knihovnu „institucionální“, nota bene takovou, která by byla běžně přístupná veřejnosti. Vztahy navenek jsou tedy značně omezené, zejména pak okruh uživatelů. Nabízí se sice (stejně jako v případě jiných knihoven) okruh správců, okruh čtenářů, nicméně k rozkrytí těchto okruhů se nenabízí mnoho zdrojů. Okruh osob s knihovnou spojených lze nad Burkem⁵⁶ předestřené dva okruhy rozšířit o rovněž nikoli nezajímavou kulturu mecenášů, lokálních dobrodinců, jakož i jiných podporovatelů veřejného dobrého.

2.3.4.1 Správci knihovny profesorů

Správa knihovní sbírky obnáší otázky jejího zřízení, vybavení, katalogizace knih či dohledu nad vypůjčováním. Primárně přísluší řediteli instituce, ale předpokládá se i možnost přenesení výkonu takovéto povinnosti na řádného člena učitelského sboru⁵⁷. Kromě skutečně krátkodobých správců knihovního fondu (v řádu měsíců) lze jak v případě knihovny žákovské (zde zejména profesor Mostecký) nalézt dlouhodobé správce i v případě knihovny profesorské. Níže uvedená tabulka představuje jen velmi nepřesný přehled možných správců tak, jak jejich posloupnost vyplývá z výročních zpráv gymnasia. Z prvního více než půlstoletí fungování školy se informace o správcích nedostávají. Výpadek zaznamenává rovněž správa v době soběslavského exilu mezi léty 1941-1945.

Seznam správců knihovny profesorů

Rok	Správce	Let
1807 (resp. 1862)-1868	nejsou podklady	62/7
1869-1880	Augustin Pirchan	12
1881-1882	Jan B. Mašek	2
1883-1902	Josef Novák	20
1902-1903	Zdeněk Vysoký	1-2
1903-1904	Tomáš Planský	1-2
1904-1910	Richard Plicka	7
1911-1914	Josef Lamač	4
1915	Antonín Decker	do 1
1915	Václav Mostecký	do 1
1916	Eduard Procházka	do 1
1917-1919	Adolf Sedlecký	3
1920	František Schwab	1

⁵⁶ BURKE, Peter: Vstříc archeologii knihoven. In: ČMM, roč.: 132, rok 2013, č. 2, s. 317

⁵⁷ Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Österreich, Čl. 55 odst. 5

1920-1929	František Vránek	9
1930-1934	František Fau	5
1935-1939	Jan Muk	5
1940-1941	Jan Muk?	1?
1941	Václav Mostecký ⁵⁸	1?
1942-1946	Jan Muk?	5?
1947	Trubač	1
1948-1964	Jan Muk	17
1964?	A. Hrdličková?	do 1
1964-198?	J. Jelínková	16+
198?-20?	Jaroslava Fibulová?	?

Mezi rekordmany ve správě knihovny lze zařadit zejména ředitele Josefa Nováka mezi léta 1883-1902, paní Jarmilu Jelínkovou od roku 1964 přinejmenším do začátku let osmdesátých a zejména Jana Muka v letech 1935-1939, 1948-1964 (navíc při jeho pravděpodobném částečném působení v knihovně po dobu nuceného exilu v Soběslavi, do nějž spadá mj. i nejméně trojí stěhování knihovnických sbírek (z budovy školy, do Soběslavi a zpět)). Nikoli bez významu je doba působení Josefa Vránka, kdy dochází k přesunu knihovny do nově vyčleněných prostor novostavby gymnasia, s nímž pravděpodobně souvisí rovněž zavedení nového (posledního) inventárního systému knihovny. Vedle toho jmenovaný v letech 1926-1928 opatřil knihovnu „lístkovým katalogem, zajišťujícím přesnou evidenci“ a zavedl „výpůjční listy po způsobu knihoven velkých“⁵⁹.

Nebylo by vhodné pominout působení katechety Františka Fau, který knihovnu rovněž spravoval. Dít se tak mělo „pietně“, přičemž půjčovat knihy měl správce rovněž žákům pro účely studijní a to „po celý den“⁶⁰.

Správa nemalého množství knih mohla být zejména v případě přesunů či inventarizací fyzicky značně náročná a lze očekávat, že správci rádi využili nabídnuté pomoci. Kromě účasti samotných členů učitelského sboru se ze školního roku 1901/2 dochovala zmínka o „platné výpomoci“ žáků VII. třídy Vl. Borovanského a K. Kupky⁶¹.

58 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 4, inv. č. 807, fol. 484

59 LXVIII. JUBILEJNÍ VÝROČNÍ ZPRÁVA STÁT. REÁLNÉHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠK. ROK 1927-8. Jindřichův Hradec 1928, s. 47

60 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 54, inv. č. 842, fol. 463 an. K. č. 1257/31 *Hlavní výroční zprávy o st. RG v J. Hradci za rok 1930/31*

61 XLII. Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1901-1902.

Povaha této činnosti či její rozsah nejsou uváděny, šlo ale nejspíše o případ využití studentské síly k odvedení konkrétní práce povahy spíše manuální, jak se nakonec stalo i v roce 1940, kdy se na vynuceném a kvapném stěhování mobiliáře gymnasia do prozatímních úložišť (ať již v objektu musea nebo jiných) kromě studentů podíleli i jejich rodiče⁶².

2.3.4.2. Uživatelé knihovny

Již samotný název knihovny naznačuje primární okruh jejích uživatelů. Tomu nakonec nasvědčuje i skladba fondu. Četnost jeho využívání, nejužitečnější či nejfrekventovanější svazky však z dostupných pramenů dovodit nelze. Při absenci evidence výpůjček nelze ani identifikovat jednotlivé čtenáře. Evidenci výpůjček se nalézt nepodařilo. Jen útržkovitě se dochovaly zprávy o vyřazení knih z fondu profesorské knihovny z důvodu jejich nevrácení knih jejich vypůjčiteli z řad vyučujících, z nichž by snad bylo možné usuzovat na distanční povahu výpůjček. Na tu ostatně poukazují i texty několika blanketních potvrzenek dochovaných ve fondech SOkA Jindřichův Hradec⁶³.

Pouze z knižních lístků vložených v jednotlivých knihách lze dovodit, že některé svazky byly opakovaně vypůjčeny do zdejšího muzea – a to i opakovaně. Účel těchto výpůjček (zda se jednalo o účely studia nebo výstavy) není známý.

Z roku 1971 se dochovala poznámka o využívání knihovny i ze strany studentů: „Navíc je nutno připočíst ryze odbornou literaturu, již si žáci vypůjčují z knihovny profesorské.“⁶⁴. Totéž dokládají rovněž již zmiňované *Hlavní výroční zprávy o st. RG v J. Hradci za rok 1930/31*⁶¹. Tyto zmínky tedy nasvědčují tomu, že knihovnu mohli využívat rovněž studenti. Jak často, v jaké formě či v jakém objemu se tak dělo, není možné určit.

Tím jsou však zdroje stran uživatelů knihovny fakticky vyčerpány bez toho, že by byly s to poskytnout jakýkoli ucelenější obraz o fungování knihovny profesorů. Pro absenci dochované evidence výpůjček by četnost výpůjček a skladbu čtenářstva mohl

Jindřichův Hradec 1902

62 SOkA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 52, inv. č. 841, fol. 375

63 SOkA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 52, inv. č. 841, fol. 298

64 Výroční zpráva gymnasia Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci (Obsah za léta 1948/9-1970/1). Jindřichův Hradec 1971

pomoci osvětlit snad jen důkladným a časově náročným průzkumem jednotlivých knižních lístků.

2.3.4.3 Podporovatelé knihovních sbírek gymnasia

Hlavní výroční zprávy o st. RG v J. Hradci za rok 1930/31 obsahují postesk nad slabou úrovní donací na knihovní sbírky⁶¹, které označují za nahodilé. Podporu Ministerstva školství a národní osvěty zjevně nepovažují za dostatečnou a systematickou. Je otázkou, zda tato zpráva vypovídá více o stavu mecenátu, nebo o názorech autora na kýžený obsah sbírky učebních materiálů. Co však lze říct o donacích celkově? Především se odehrávaly v rovině věcných darů a dědických odkazů (což mohl ředitel či knihovník sotva ovlivnit – pokud, pak jedině za cenu urážky dárcce nebo nepřípustného odmítnutí daru vůči někomu, kdo se již nemohl bránit. Vedle toho ale existovala i možnost cíleného nákupu knih. Ve vztahu ke knihovně žákovské je doložena již dříve zmiňovaná pravidelná finanční pomoc obce jindřichohradecké. O kantorstvo však obdobným způsobem zjevně pečováno nebylo.

Přesto v jednotlivých letech vykazoval fond profesorské knihovny přírůsty v řádu desítek knih. V obzvlášť štědrých letech (například 1930-1937) se jednalo o řády set.

Zdroje peněžní

Pro účely vybavení knihovny disponovalo gymnasium pravidelnými příjmy od studentů⁶⁵ a městské reprezentace⁶⁶. Pravidelný příspěvek města měl činit od roku 1924 500 K⁶⁷ a jeho poskytování bylo oficiálně ukončeno v roce 1941 v souvislosti s přesunem školy do Soběslavi. Již výroční zprávy z 50. let XIX. století rovněž obsahují informace o peněžních příspěvcích pro účely rozšiřování sbírek učebních pomůcek. K rozšiřování takovýchto sbírek sloužily i každoroční poplatky, které studenti (resp. jejich rodiny) škole odváděli. Dalšími finančními zdroji se školou spojovanými jsou pak rozličné podpůrné nadace. Tyto se však zaměřují primárně na přímou materiální podporu studentů, prostředky se jeví být zacíleny spíše na podporu elementárnějších

65 Žáci každoročně přispívali na učební pomůcky taxou ve výši 1 zl. Tyto příspěvky se stávaly příjmem fondu na učební pomůcky, který byl následně rozdělován dle jednotlivých sbírek.

66 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 4, inv. č. 807, fol. 393

67 Podle uvedeného materiálu však měl být obnos ve výši 100 K používán k doplňování knihovny žákovské, čímž chtěla obec jindřichohradecká přispívat cíleně na rozvoj vzdělanosti mládeže.

potřeb studentů včetně jejich výživy, odívání a obutí⁶⁸. Rovněž výnosy z akademií (hudebních vystoupení) putovaly spíše na úhrady za stravování chudých studentů. Pokud se pak jedná o knihovnu profesorskou, stěží lze předpokládat, že by některý z občanů města vytvořil o vlastní vůli zvláštní nadání za účelem vylepšování jejího obsahu, když měl příležitost zřídit fundaci k podpoře mladých žáků.

Zdroje nepeněžní

Zdrojem rozšiřujícím knihovní fond na pravidelné bázi byly odběry od významných institucí (Ministerstvo kultu a výchovy, Královská akademie věd, Vídeňská observatoř⁶⁹). V řadě případů se jednalo o tiskoviny periodického charakteru (výroční zprávy a časopisy), které byly škole zasílány bezúplatně.

Knihovna také získávala příležitostné dary děl od samotných autorů⁷⁰, od žáků⁷¹ (včetně bývalých), od občanů města (členů městské reprezentace⁷², významných podnikatelů či vykonavatelů svobodných povolání či jiných významných občanů⁷³). Mezi podporovateli gymnasia, resp. jeho knihovních sbírek, se nepodařilo identifikovat členy rodu Czerninů, resp. jindřichohradecký velkostatek nebo jeho pracovníky. Tuto vazbu nelze doložit ani prostřednictvím vlastnických poznámek v rámci fondu starých tisků.

Podporovatele nacházelo gymnasium i v řadách vlastních zaměstnanců, bývalé

68 Seznam nadání ve správě ředitelství gymnasia byl například publikován v 79. Výroční zprávě Stát. reál. gymnasia v Jindřichově Hradci za škol. rok 1938-39. s. 15 an.

69 Například Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1900-1901. Jindřichův Hradec 1901, s. 41

70 Zejména v případě ředitelů Antonína Deckera a Josefa Nováka (XLII. Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1901-1902. Jindřichův Hradec 1902, s. 47)

71 Například dary žáka IV. třídy Jirsy a bývalého žáka Hynka (Ignáce) Grosse – pozdějšího archiváře u Schwarzenbergů (XLIV. Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Jindř. Hradci za školní rok 1903-1904. Jindřichův Hradec 1904, s. 50)

72 Typickým příkladem je v tomto ohledu notář a pozdější starosta Václav Naxera, který je mezi dárci uváděn opakovaně (např.: Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1899-1900. Jindřichův Hradec 1900, s. 41; XLIII. Výroční zpráva C. K. VYŠŠÍHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1902-1903. Jindřichův Hradec 1903, s. 20)

73 Vícenásobným přispěvatelem do profesorské knihovny se stal například mjr. Č. Vosolsobě (VÝROČNÍ ZPRÁVA C. K. VYŠŠÍHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1896-97. Jindřichův Hradec 1897, s. 39; VÝROČNÍ ZPRÁVA C. K. VYŠŠÍHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1897-8. Jindřichův Hradec 1898, s. 39; VÝROČNÍ ZPRÁVA C. K. VYŠŠÍHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1898-9. Jindřichův Hradec 1899, s. 44)

nevyjímaje. Kromě drobných pravidelných darů byla sbírka několikrát rozšířena většími soubory knih, zpravidla z pozůstalosti učitele. Místní první katecheta (který měl při škole působit po dobu 30 let), kněz a biskupský notář Jiří Fischer (1772-1850), „...*knihovnu svou daroval gymnasiu...*“⁷⁴. Stručná zmínka neuvádí datum, formu, objem ani jiné okolnosti „darování“ a není tedy zřejmé, jednalo-li se o darování za života či o pořízení na případ smrti. Podle vlastnických poznámek⁷⁵ dochovaných v knihách získala škola z majetku p. Fischera přinejmenším 80 starých tisků (ačkoli vlastnická poznámka „Fischer“ bez upřesnění křestního jména či postavení bližší identifikaci osoby neumožňuje a je ve vztahu k obecné četnosti příjmení méně průkazná).

Knihovna se rozrostla i o donaci ze sbírek profesora Jana Gabriela (1830-1890). Tento měl vyslovit své přání na případ smrti, aby z jeho soukromé knihovny sbírky provedl Dr. Josef Novák výběr spisů vhodných pro „*gymnasijní knihovnu*“⁷⁶. Podle dochované zprávy se mělo jednat o „*95 svazků, 12 sešitů*“⁷⁶. Roku 1900 je pak evidován dar od dědiců zesnulého katechety Jana Gabriela 34 svazků církevních otců a starších spisů historických⁷⁷. Gabrielovo ex libris ani jiná vlastnická poznámka, která by odkazovala na jeho soukromou knižní sbírku, nebyly v souboru starých tisků identifikovány.

Posledním a víceméně nechtěným velkým „mecenášem“ jindřichohradecké gymnasiální knihovny se ve 40. letech XX. století zdá být J. Kocenský⁷⁸, ředitel německé školy, která se v roce 1940 usídlila v gymnasiální budově. Disponoval vlastní knihovnou sbírkou, která byla „*zanechána v ústavě*“ podle výnosu Ministerstva školství a národní osvěty č. BI52296/45-I/1 ze dne 2. srpna 1945. V souvislosti s tím muselo vedení školy řešit dva zásadní problémy. Předně knihovnímu fondu (převážně německých děl) hrozilo zabavení a likvidace. Druhou otázkou pak bylo vydání knihovny řediteli, resp. jeho pozůstalým, do Německa. Ve sbírce Okresního archivu se dochovala korespondence školy se vdovou po J. Kocenském. Snahy o navrácení

74 XLIII. Výroční zpráva C. K. VYŠŠÍHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1902-1903, Jindřichův Hradec 1903, s. 1

75 Exlibris: „Fischer“, „Fischer prof. el.“, „G.Fischer“

76 Výroční zpráva C. k. gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1880. Jindřichův Hradec 1881, s. 38

77 Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1899-1900. Jindřichův Hradec 1900

78 SOKA Jindřichův Hradec, fond: SBÍRKA SOUDOBÉ DOKUMENTACE - KULTURNĚ HISTORICKÝ ARCHIV 1800-1985, kart. 8, inv. č. 813, fol. 467 *Seznam knih převzatých do prof. knihovny*

knihovny se zdají být neúspěšné. Podle inventáře bylo přitom do knihovního fondu gymnasia přijato 660 děl, částečně i tím se podařilo co do počtu pokrýt ztráty způsobené přesuny gymnasiální knihovny v letech okupace. Ve sbírce starých tisků se, nicméně, vlastnická poznámka svědčící o dřívějším zařazení kteréhokoli svazku do soukromé knihovny ředitele Kocenského nedochovala. Může tak být jak v důsledku toho, že se v knihovně ředitele Kocenského nenacházely staré tisky, stejně jako v důsledku toho, že vdova po řediteli – Augusta Kocenská – dosáhla ve sporu o manželovu pozůstalost alespoň dílčích úspěchů. Tato informace je však zpracovateli v současnosti neznámá.

Ve stávajícím knihovním fondu deponovaném v prostorách knihovny nepodařilo se nalézt žádnou knihu, která by jednoznačně náležela do sbírek rodiny zakladatelů původní školy (jedné z linií Vítkovců, jmenovitě pánů z Hradce), jejich bezprostředních pokračovatelů (Slavatů z Chlumu a Košumberka), případně posledních majitelů panství a zámku Jindřichův Hradec před rokem 1945 (Černínů z Chudenic)⁷⁹. Zatímco v případě prvních dvou rodů je možné hledat vysvětlení v diskontinuitě středoškolských institucí v Jindřichově Hradci, absence černínských darů může být vysvětlena (čistě teoreticky) nezájmem o školní knihovní sbírku, nebo přesvědčením o neužitečnosti darů v podobě starých tisků pro vzdělávání studentů státního gymnasia. Situace na trhu s knihami mezi léty 1595 a 1807 doznala změn a nelze vyloučit, že majitelé jindřichohradeckého panství či velkostatku necítili potřebu věnovat gymnasiu cokoli z vlastních knihovních sbírek, přičemž však mohli například preferovat poskytování finančních darů škole na opatřování moderního a prakticky využitelnějšího vybavení knihovny. Ani pro takovouto finanční podporu však nebyly nalezeny podklady.

Co do šíře řad podporovatelů knihovny lze pravděpodobně předpokládat spíše početně omezený okruh zainteresovaných. Ve školním roce 1894-1895 zaznamenala knihovna profesorů výrazné rozšíření vlastních sbírek. Z pozůstalosti Josefa Holejšovského předal Jan Kaňka Gymnasiu 342 svazků filologických. Uvedený objem převyšuje celkový evidovaný přírůstek knihovny v daném roce, který je uváděn v objemu 267 svazků. Knihovnu měl svými dary průběžnými vybavit např. její správce, katecheta František Fau⁸⁰.

Nahodile a vzácněji i opakovaně se lze setkat s knižními dary osob stojících mimo instituci, např. sl. Gotthardové (53 antikvárních knih z pozůstalosti po prof.

79 Zmínky o osobách spojených s černínským velkostatkem jako podporovatelích školy nebo jejich knižních fondů nebyly ve výročních zprávách dohledány.

80 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 3, inv. č. 801, fol. 292

Gotthardovi) a sl. Ant. Kaspárkové (49 antikvárních spisů z pozůstalosti po prof. Madernerovi)⁸¹. Není zcela zřejmé, o jaké tituly se mělo jednat. Na přelomu prvního a druhého desetiletí XX. století mohly být za knihy antikvární povahy považovány různé tituly z produkce století XIX. a usuzovat tedy automaticky na tisky staré není zcela namístě. Ve školním roce 1910/11 byl opět zaznamenán dar sl. Kašpárkové z pozůstalosti Madernerovy, rovněž dar od studenta VI. ročníku Bauera (Heck: *Lebende Bilder aus dem Reiche der Tiere*), dar probošta Jiráka (Katalog der Bibliothek des Reichsrathes), soudce Knoblocha (Konkretální a osobní status u soudů v obvodu c.k. vrchního zemského soudu v království českém r. 1905). Krom toho přesunuto několik knih z knihovny žakovské (Jordán: Ferina Lišák z Kuliferdy a na Klukově, Hugo-Vávra-Haštalský: *Chrám matky Boží v Paříži*)⁸².

2.3.5 Příruční knihovna

Výroční zpráva z roku 1890 podává informaci o existenci příruční knihovny. Ve výročních zprávách je uváděna současně s knihovnou profesorskou. Při první zmínce měla po ročním přírůstku 40 svazků čítat celkem 240 svazků. Podoba knihovny příruční, její umístění, organizace, postavení vůči knihovně *jiné, než příruční* však z tohoto, ani z jiných zdrojů nejsou zřetelné. Zvláštní signatura pro knihovní výbavu příruční knihovny nebyla nalezena, zvláštní evidence rovněž tak. To, zda v knihovně příruční byly umístěny knihy nejfrekventovanější, nebo například takové, jejichž čtení bylo lepší mít pro jejich společenskou závadnost alespoň pod relativním veřejným dohledem, není zřejmé.

Některé výroční zprávy dokumentují rozšíření příruční knihovny dary, zejména od knihkupců (přitom samotná knihovna profesorská v témže období rovněž knižní dary obdržela)⁸³.

V průběhu II. světové války došlo k zastavení vypůjčování knih z fondů žakovských i kantorských⁸⁴. Pro nezbytné potřeby vyučovací mohly být vyjmuty

81 L. Výroční zpráva c.k. vyššího gymnasia v Jindř. Hradci za školní rok 1909-1910. Jindřichův Hradec 1910, s. 56

82 LI. Výroční zpráva c.k. vyššího gymnasia v Jindř. Hradci za školní rok 1910-1911. Jindřichův Hradec 1911, s. 59

83 VÝROČNÍ ZPRÁVA C. K. VYŠŠÍHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1896-97. Jindřichův Hradec 1897, s. 38

84 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kart. 4, inv. č. 807, fol. 573 *Oběžník Zemské školní rady pro Čechy v Praze č. 26 ze dne 23. I. 1941*

z knihoven kantorských a zpřístupněny v knihovně příruční ve sborově následující zdroje: kompendia, slovníky, přírodovědecké atlasy a knihy a časopisy technického rázu. Pro knihovnu příruční tedy existoval speciální režim.

3. Sbíрка starých tisků

Již výše bylo naznačeno, že předmětem zájmu se stala sbírka starých tisků knihovny. Předně je namístě konstatovat, že knihovní sbírka jindřichohradeckého gymnasia neobsahuje žádné staré rukopisy ani inkunábule. Je tvořena knihami tištěnými od XVI. století.

S ohledem na dobu vzniku a na skutečnost, že se nejedná o převzetí starší sbírky, se nabízí otázka využitelnosti jednotlivých knih v rámci sbírky. Zdá se, že užitná hodnota starých tisků byla značně limitovaná a lze si naopak velmi dobře představit, že takovéto knižní dary, resp. jimi formovaný *fond starých tisků* (jakkoli nebyl zvláště vyčleňován) měly význam spíše reprezentativní.

3.1. Aktuální revize

Předposlední pokus o inventarizaci knihovny byl podniknut na počátku XXI. století. Část knih (tematicky se zaměřující na antické klasiky) byla fyzicky vyňata z knihovny, zanesena do systému Clavius a vybavena čárovými kódy. Inventarizace (přinejmenším její provedená část) se vyčerpávala výlučně na signatuře „A“ a starého fondu se dotkla v rozsahu řádu desítek svazků.

Současně probíhající revize a inventarizace navazuje na dělení knižního fondu na tři díly. Toto řešení bylo zvoleno zejména s hledem na skutečnost, že se jedná o poslední skutečně komplexní inventární systém vedený prakticky až do současnosti, který zpracovává v podstatě kompletní sbírku knih. Systém zavedený Josefem Novákem (navíc zdokumentovaný tiskem vydaným katalogem) se zdá být sofistikovanější, propracovanější a uživatelsky příznivější. Byl, nicméně, již dříve ukončen a navazování na něj se jeví jako méně vhodné řešení. S ohledem na skutečnost, že na sebe číslování jednotlivých svazků navazuje bez ohledu na tematické celky, by bez toho na tento systém nebylo možné beze zbytku navázat a postup v souladu s tímto systémem by znamenal jeho faktickou zcela novou konstrukci a reorganizaci.

Údaje dotýkající se jednotlivých tisků jsou tedy zaneseny do prosté tabulky MS Excel. Důvodem je, aby při provedení revize nebylo zasahováno do volby majitele fondu stran katalogizačního systému. Kromě toho je předmětem aktuální práce pouze soupis starých tisků, nikoli knihovny jako celku. Pro garanci kontinuity další revize novějších knih se jednoduchá tabulka jeví být vhodnější.

Jednotlivé zápisy jsou provedeny ve struktuře: **signatura-podsignatura-autor(editor)-titul-místo vydání-rok vydání-tiskárna-popis svazku-poznámky**. Každé knize (nikoli tedy svazku) je vyhrazen zvláštní řádek, a to i v případě konvolutů.

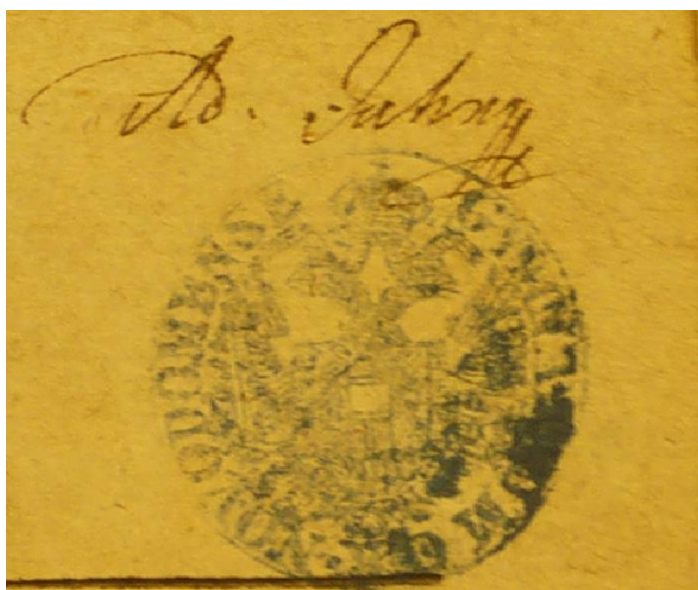
Pro další práci s textem snad bude možné využít informace obsažené ve sloupci *popis*, které následně budou převedeny do formátu odpovídajícího zvoleným katalogizačním pravidlům.

S ohledem na nedokonalé znalosti autora z oblasti jazyka německého, latinského či francouzského byla rovněž pro zápis názvů knih zvolena transliterace, která jednak věrněji zachovává podobu textu a jednak nenaráží na problém změn v pravopise jednotlivých jazyků.

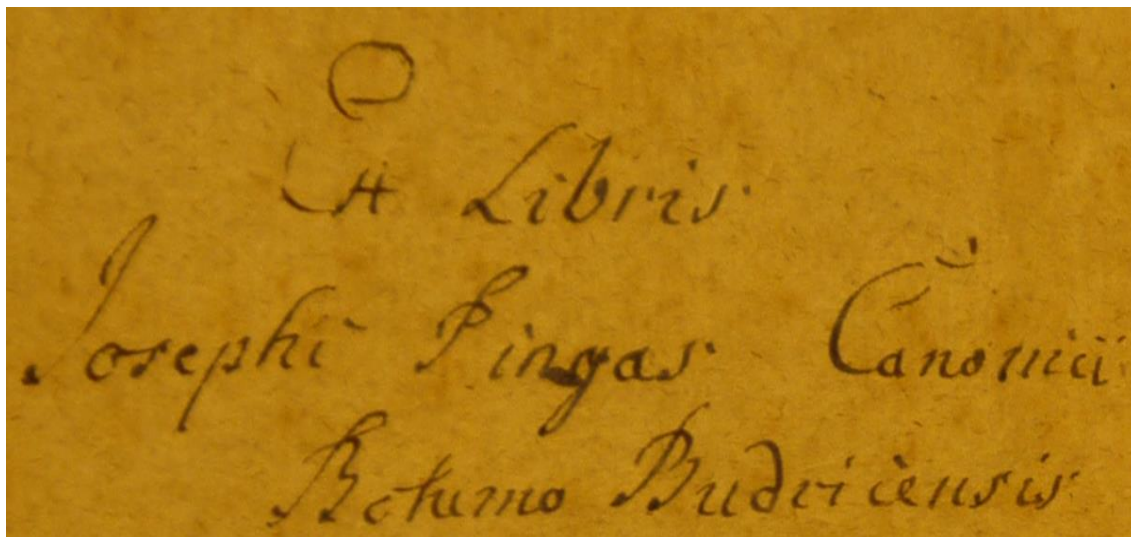
3.2 Vlastnické poznámky a razítka

V knihách je obvykle možné setkat se s popisy perem, které prozrazují dřívější vlastníky Vojtěcha Benedikta Juhna (a), dřívějšího profesora hermeneutiky v Českých Budějovicích a pozdějšího jindřichohradeckého probošta. Tytéž knihy zpravidla obsahují poznámku o vlastnictví Josefa Pingase (b), kanovníka v Hradci Králové a Českých Budějovicích. V řadě případů nese následná vlastnická poznámka Juhnova dataci okolo let 1817 a 1818. Níže jsou zobrazeny nejobvyklejší psané vlastnické poznámky:

a

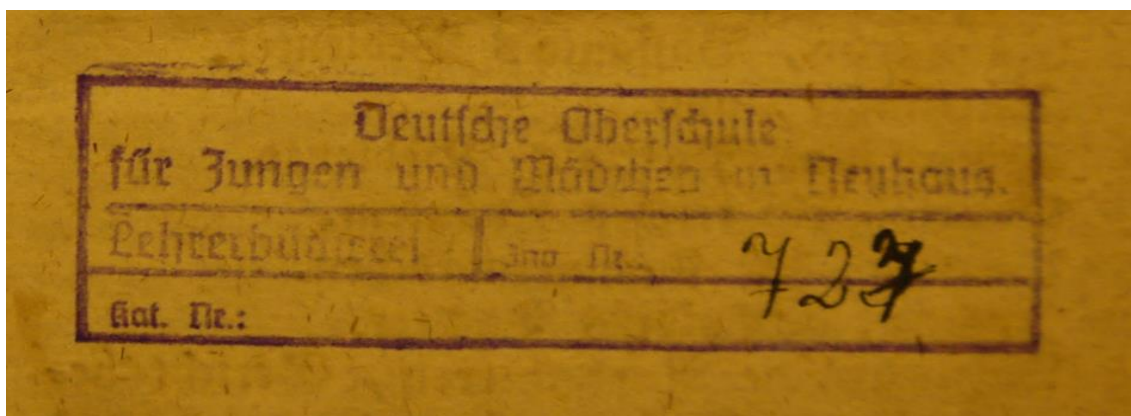


b



V jednotlivých starých tiscích se lze rovněž setkat s celou řadou razítek. Pokud pomineme razítka nejnovější dokumentující zanášení knih do programu Clavius a revizi od roku 2015, jedná se o celou škálu razítek gymnasia a razítka německé Oberschule für Jungen und Mädchen in Neuhaus (c). Razítka jiných institucí se v knihovně v podstatě nevyskytují a (pokud jde o vlastníky nikoli-korporátní povahy (fyzické osoby)) lze se setkat obvykle s černým obtiskem razítka Josefa Štěpána Claudia (1777-1857) (d), černým nebo červeným obtiskem razítka Jiřího Fischera (1772-1850) (e) a červeným či černým obtiskem razítka Vojtěcha Benedikta Juhna (1779-1843) (f). Jiná razítka jsou méně obvyklá.

c

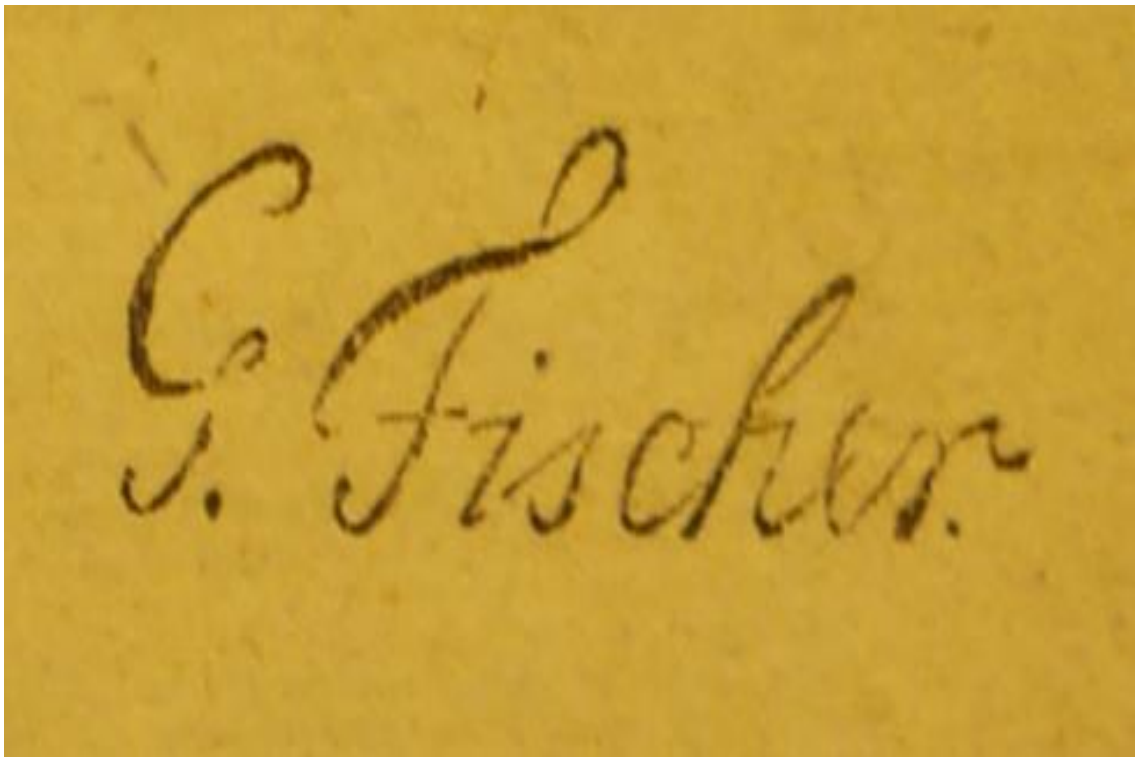


d



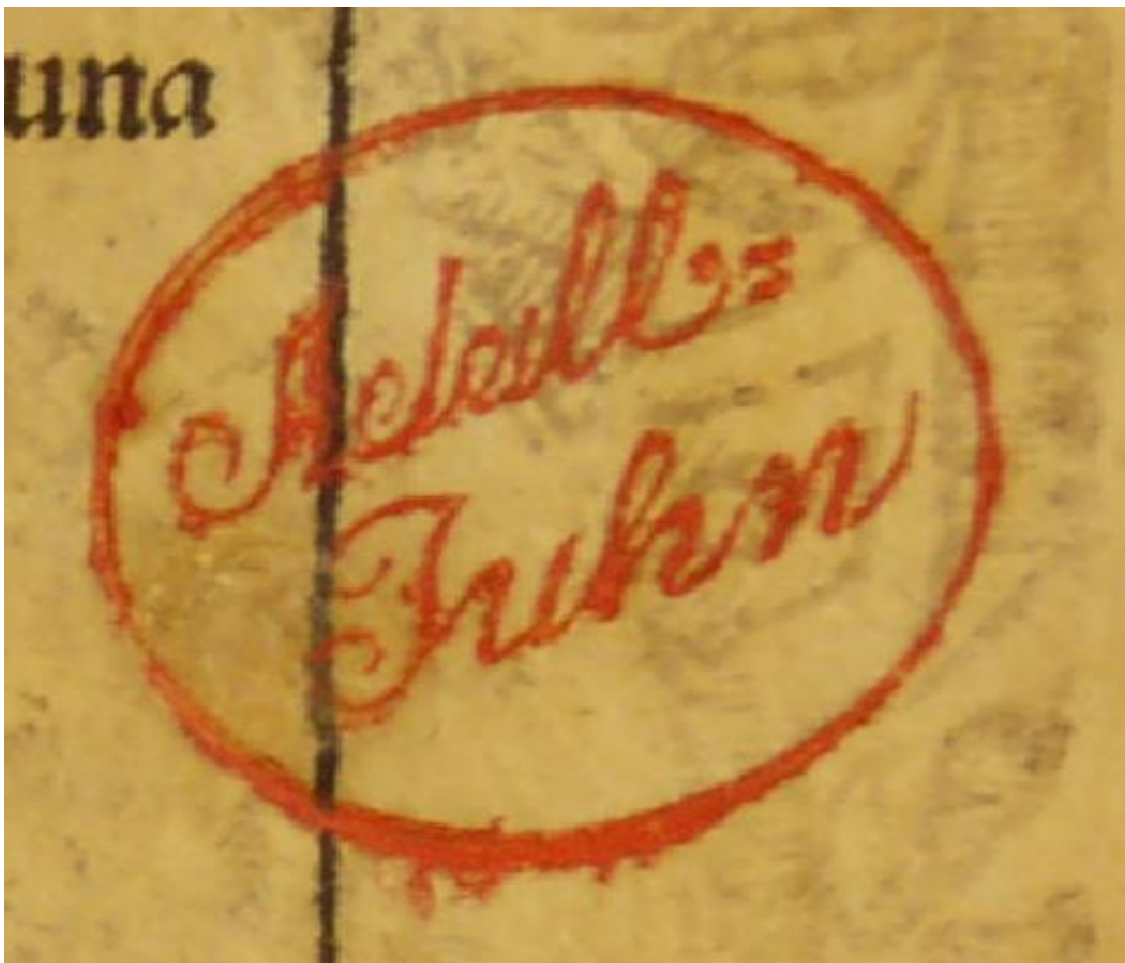
P. A. Fischer

e



G. Fischer

f



3.3 K některým pozoruhodnostem sbírky starých tisků

V rámci inventarizačních prací byly objeveny některé exempláře, které zde mohou být přiblíženy jako kuriozity.

„Monsiana“

Pod signaturou A-2237 se ukrývá spis Jana Jiřího Ignáce Středovského *Mercurius Moraviae Memorabilium*. Spis byl vytištěn v Olomouci u Ignáce Rosenburga v roce 1705. Tato kniha má pro zpracovatele (s ohledem na jeho alma mater) obzvláštní význam zejména z hlediska vlastnického. Na předním přideščí (resp. desce – knižní blok je vložen do papírových desk) je vlepen hranatý papírový štítek s ex-libris, na němž je natištěn erb pokrytý červeno-stříbrnou šachovnicí o 49 polích s trojvrším, z něž vyrůstá trojice klasů z jediného stonku. Na štítě modrá hlava posázená 3 rozkřídlenými zlatými orlicemi, na štítě turnajový helm s červeno-stříbrnými přikryvadly a zlatou šlechtickou korunkou, z níž vyrůstá trojvrší s klasy jako ve štítě a červeno-stříbrná rozkřídlená křídla, štít je umístěn na červeno-stříbrné šachovnici o 18 polích. Pod ním je umístěn

potisk: „EX LIBRIS IOSEPHI WRATISLAI NOBILIS DE MONSE.SACRAE CAES[AREAE]. ET REG[IAE] AP[OSTOLICAE]: MAJ[ESTATIS]: CONSIL[IARIO]:“. Uvedená kniha tedy pochází ze sbírky Josefa Vratislava (Víta) von Monse, moravského právníka a pedagoga působícího mj. právě v Olomouci. Další vlastnické poznámky pak dokumentují poměrně obvyklou cestu starého tisku do gymnasiální knihovny a to zařazení do knihovny královéhradeckého a českobudějovického kanovníka Josefa Pingase a následně jindřichohradeckého probošta Vojtěcha Benedikta Juhna. Z jeho knihovny pak putovaly knihy s vysokou pravděpodobností (nepodloženou, nicméně, konkrétně prameny) do knihovny gymnasiální.

Kromě uvedeného se lze v knize pod signaturou C 28 setkat s vlastnickou poznámkou: „*Ex Bibliotheca Monsiana*“. Tato kniha je však stran dalších vlastnických poznámek chudá. Případní další vlastníci knihy jsou neznámí a zmapování cesty příslušného svazku do gymnasiálních sbírek tím neproveditelné.

„Rosenbergiana“

Z hlediska regionálního není bez významu svazek se signaturou A-1829, pod níž se skrývá svazek: *VIRI IN-comparabilis, ac D.D.BOHSVSLAI HASSENSTEYNI LVCVBRATIONES ORatoriae, quarum indicem versa indicat bit pagella. HIS ADDIT A SVNT COL-LECTA PER THOMAM MITEM diuerforum elogia D. Bohuslai vitam concernentia GEORGIVS FABRICIVS Chemnicenfis. Fortis erat, facu[...]*dus erat, benè caut' V lyffes, Et praefens illi numine Pallas erat: Cu[...]*ta Bohuslao sunt haec: verum addidit ipfi Mufa canora decus dulcis Apollo Lyra[...]** vytištěný roku 1563 v Praze. Z poznámky na přední předsádce svazku: „*Illuftri Heroi, ac Magnifico D.D. Vilhelmo Rofeber:gio gubernatori inclyte Domus Rofebergiae etc. Supremo Pragensi Burgrauio D. suo cleme[n]ti*“ vyplývá, že šlo o původní vlastnictví vladaře Viléma z Rožmberka.*

Ze stejného důvodu nelze opomenout rovněž vydání Paprockého Zrcadla slavného markrabství Moravského pod signaturou C-38. Uvedená kniha je značně poškozená, kožený obal odřený a částečně strhaný, přideštití dochované jen zčásti. Ve svazku některé listy zcela chybí, jiné jsou výrazně poškozené. Výrazné zdobení slepotiskem je značně setřené. Velmi nezřetelná je oválná kartuše umístěná uprostřed přední desky (pravděpodobně se jedná o supralibros, který je však zhola nečitelný). Dle štítku s mědirytinou umístěného na předním přideštití byl majitelem tohoto tisku poslední příslušník rodu Vítkovců - Petr Vojtěch Wolf z Rožmberka.

„Nepomucena“

Další zajímavostí skrytou pod signaturou C-52 je konvolut kratších tisků a jednoho rukopisu spojených tematicky s legendou o sv. Janu Nepomuckém. Tisky jsou datovány do rozmezí let 1721-1799, nejvíce jich pochází z roku světcovy kanonizace (1729). Jednotlivé drobné tisky neobsahují vlastnické poznámky, které by umožnily identifikovat, zda se jedná o soubor pocházející z různých sbírek, resp. tyto případné sbírky identifikovat. Na zadní předsádce a zadním přideštlí je pak perem vyvedený seznam jednotlivých tisků ve svazku. Bližší informace se z něj, nicméně, zjistit nedají.

Pozůstatek jezuitské knihovny

Pro knihovnu a gymnasium jako takové má zvláštní a patrně největší symbolický význam tisk pod signaturou A-2396. Kniha s titulem *Aristotelis operum, quodquod extanta, Latina Editio: Ex optimorum quorumque interpretum versione concinnata ; Tomorum paginarumquae numero Graecae editioni Sylburginae respondens, itidemque utilla peculiarem cuiquetomo indicem attexens. In qua quid post superiores editiones praestitum sit, declarat praefatio* byla vydána roku 1593 ve Frankfurtu nad Mohanem u dědiců Ondřeje Wechelia. Na titulu svazku se nachází perem psaná vlastnická poznámka: „*Collegij Neodomensis Societ[atis]. JESV Catalogo inscriptum Anno 1665*“. Jedná se tedy o jedinou zjištěnou spojnicí jindřichohradeckého gymnasia s jezuitskou fundací. Ve svazku se nenachází mnoho vlastnických poznámek, ex-libris, štítků či razítek, které by umožňovaly rekonstruovat osud knihy jak před rokem 1665, tak zejména po roce 1773. Není tedy možné určit ani kdy se předmětná kniha do vlastnictví školy dostala, ani jakou cestou. V rámci inventarizace knihovny z 90. let XIX. století již kniha zanesena je pod signaturou „VB 42“ a inventárním číslem: „964“⁸⁵. K upřesnění okamžiku nabytí nemohou příliš přispět ani dřívější inventární záznamy v rámci školy. Budeme-li však vycházet z přibližného pořadí inventárních systémů knihovny a jejich datace a zejména pak absence jiných vlastnických poznámek či razítek ve svazku, bylo by snad možné předpokládat nabytí uvedeného svazku nejdříve v 80. letech XIX. století.

⁸⁵ Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1899-1900. Jindřichův Hradec 1900, s. 6

Přílohy

Příloha 1 Seznam knih profesorské knihovny GVNJH - elektronicky

Příloha 2 Příklady záznamů

signatura A

sgn	podsgn	autor	název	místo vydání	rok vydání	nakladatel	popis svazku	jazyk	poznámky
2237		Středovský, Jan Jiří Ignác, 1679-1713	MERCURIUS MORAVIAE MEMORABILIVM. SIVE: SUPPLEX CADUCEATOR SALVVM INGREDE RE PRODITURAE DE IN-JURIOSA ABJECTIONE IN LUCEM MORAVOGLORIAE APUD POPULARES OFFICI-OSE POSTULANS : EMISSUS A JOANNE GEORGIO STRZEDOWSKY , MORAWO BRUMOVIIENSI , SyTATŮS APOSTOLICI SACERDOTE PAROCHO PAWLOWICENSI SUPRA FLUVIVM BECZWAM. CUM FACULTATE SUPERIORVM.	Olomouc	1705	Rosenburg , Ignác, činný 1704-1715	desky lepenkové potažené pestře zbarveným papírem, hřbet poškozený, na něm perem: "Mercurij", "M", hřbet přelepený obdélným papírovým štítkem s potiskem: "8772" na hřbetě, popisem perem: 4023" a potiskem: "X 231" na přehybu na přední desce, perem: "2237" na přehybu na zadní desce, na zadní desce nalepený obdélný papírový štítek s popisem: "A 2237". na předním přideščí perem: "17.", tamtéž perem: "Ad. Juhn", tamtéž perem: "A 2237", tamtéž perem: Monse", tamtéž vlepený štítek s ex libris se štítem šlechtice Monseho a popisem: "EX LIBRIS IOSEPHI WRATISLAI NOBILIS DE MONSE.SACRAE CAES[AREAE]. ET REG[IAE]:AP[POSTOLICAE]:MAJ[ES TATIS]:CONSIL[IIIS]:". na titulu perem: "Ex Libris Jofephi Pingas Canonici Bohemo Budviciy", tamtéž perem: "1308", tamtéž červený obtisk oválného razítka s nápisem: "Adalb. Juhn", tamtéž modrý obtisk oválného razítka s rakouským orlem a opisem: "GYMNASIVM C.R.		

signatura C

sgn	podsgn	autor	titul	místo vydání	rok vydání	nakladatel	popis	jazyk	poznámky
5		Athanasius, svatý, asi 295-373; Persona, Cristoforo, 1416-1485; Traversari, Ambrogio, 1386-1439; Politianus, Angelus, 1454-1494	ATHANASII EPISCOPI ALEXANDRINI SANCTISSIMA, ELOQVENTIS SIMAQVE OPERA C Commentarij in epistolas Pauli, C Contra Gentiles Liber vnus C De incarnatio[n]e Verbi, ei u[er]q[ue]; ad nos p[er] corp[or]is adue[n]tu. C Di[sc]putatio contra Arrium. In vim Palmorum opusculum. C Exhortatio ad Monachos. C De passione Imaginis domini nostri Libellus. C Epistolae nonnullae Romanorum Pontificum ad Athanasium, et Athanasij ad eundem. C Qu[ae] omnia olim []ia latina facta Christophoro Porfena, Ambrosio Monacho, Angelo Politiano inter= pretibus, vna cum doctissima Erasmi Roterodani ad pium lectorem paracleti. C Venundabantur ab Ioanne Paruo in via diui Iacobi ad signum Lilij Aurei Parisijs. C Cum gratia, et priuilegio.	Paris	1519	Petit, Jean, - 1533	dsky dřevěné potažené hnědou kůží zdobenou slepotiskem, hřbet dělený na 5 polí, na přední dsce 2 kovové zásuvky, za zadní dsce 2 kožené řemínky s kovovými sponami. na předním přideščí perem 2 vlastnické poznámky, tamtéž perem: "Conuentus S. Mariae Magdalens []", tamtéž červenou tužkou: "1179", tamtéž tužkou: "Gymn", tamtéž vlepený knihovní štítek s potiskem: "Knihovna professorů c. k. gymnasia v Jindř. Hradci. Číslo inventáře Signatura IV" a popisem tužkou: "3461", "185" a "C 5". Na titulu perem: "Ex Libris Jofepi Pingas Canonici Bohemo Budvicensis", tamtéž perem: "nunc ex libris Adalberti Juhn Rectoris Sem. Ep[iscop]alis Budvicensis", tamtéž perem: "Conudetus S. Mariae Magdalens []", tamtéž perem: "Sum ex Libris P[atris]. F[rat]ris Laurentii Rofarii Rofenfeldt O[rdo]. Pr[a]edic[atorum]: 1645.", tamtéž červený obtisk oválného razítka s nápisem: "Adalb= Juhn". na poslední tištěné straně fialový obtisk hranatého razítka s nápisem "REÁLNÉ GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘ. HRADC!"	latinsky	na kolofone: SANCTISSIMA haec, et eloquentissima, Athanasij opera Lu teti[a]e pulcherrimis, eidemq[ue] castigatissimis typis / excula sunt, expensis honesti viri Ioannis Pauli Bibliopolae Parisiensis. Anno salutis humanae millefimo quingentesimo. XIX. ad calculum Romanu[m]/Pridie idus Aprilis.

Zdroje

Prameny:

SOkA Jindřichův Hradec, fond GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA, JINDŘICHŮV HRADEC 1807-1953 (1962)

- kn. 5, inv. č. 5
- kart. 1, inv. č. 801, fol. 131-132 *Invntarium* a fol. 133-134 *Inventarium*
- kart. 3, inv. č. 801, fol. 1 *Protokol*
- kart. 3, inv. č. 801, fol. 83
- kart. 3, inv. č. 801, fol. 292
- kart. 3, inv. č. 801, fol. 436
- kart. 4, inv. č. 6, fol. 9-11 *Protokol o jednání o návrhu nového umístění reálného gymnasia v J. Hradci ze dne 3. srpna 1940*
- kart. 4, inv. č. 6, fol. 27-29 *Die Erörterungszuschrift des Realgymnasiums in Neuhaus über seine neue Unterbringung*
- kart. 4, inv. č. 807, fol. 240 *Seznam knih, které jest přeraditi z knihoven žákovských do učitelských*
- kart. 4, inv. č. 807, fol. 393
- kart. 4, inv. č. 807, fol. 450 *Oběžník Zemské školní rady pro Čechy v Praze č. 196 ze dne 28. 7. 1941*
- kart. 4, inv. č. 807, fol. 484
- kart. 4, inv. č. 807, fol. 573 *Oběžník Zemské školní rady pro Čechy v Praze č. 26 ze dne 23. 1. 1941*
- kart. 6, inv. č. 804, fol. 87 *Oběžník České zemské školní rady pro Čechy v Praze pro střední školy č. 67 ze dne 7. 3. 1940*
- kart. 8, inv. č. 813, fol. 291
- kart. 8, inv. č. 813, fol. 370
- kart. 8, inv. č. 813, fol. 312 *Vyřazení německých knih z profesorské knihovny*
- kart. 8, inv. č. 813, fol. 467 *Seznam knih převzatých do prof. Knihovny*
- kart. 52, inv. č. 841, fol. 293 *SEZNAM KNIH ŽÁKOVSKÉ KNIHOVNY ČSL. STÁT. REÁLNÉHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI*
- kart. 52, inv. č. 841, fol. 297 *DOPLNĚK DRUHÝ K SEZNAMŮM KNIH žákovské knihovny státního reálného gymnasia v Jindřichově Hradci*
- kart. 52, inv. č. 841, fol. 298
- kart. 52, inv. č. 841, fol. 375
- kart. 54, inv. č. 842, fol. 463 an. K. č. 1257/31 *Hlavní výroční zprávy o st. RG v J.*

Hradci za rok 1930/31

SOkA Jindřichův Hradec, fond SBÍRKA SOUDOBÉ DOKUMENTACE - KULTURNĚ HISTORICKÝ ARCHIV 1800-1985

- kart. 221, fol. 466 *Revise profesorské knihovny 1940*

- kart: 221, fol. 467 *Seznam knih převzatých do prof. Knihovny*

Výroční zprávy Gymnázia v Jindřichově Hradci z let 1851 a pozdějších deponované ve Vědecké knihovně v Olomouci, Národní knihovně v Praze, Muzeu Jindřichohradecka, Gymnázium Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci či Jihočeské vědecké knihovně v Českých Budějovicích [online]. Wien 1849 Přístup z [www: <http://kramerius.cbvk.cz/search/r.jsp?forProfile=search&forProfile_sorting_dir=&fq=document_type%3A%22periodical%22&debug=&sort=&q=gymnasium+jind%C5%99ic h%C5%AFv&issn=&title=&keywords=&author=&rok=&udc=&ddc>](http://kramerius.cbvk.cz/search/r.jsp?forProfile=search&forProfile_sorting_dir=&fq=document_type%3A%22periodical%22&debug=&sort=&q=gymnasium+jind%C5%99ic h%C5%AFv&issn=&title=&keywords=&author=&rok=&udc=&ddc).

Jmenovitě:

Výroční zpráva C.k. gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1863. Jindřichův Hradec 1863

Výroční zpráva c. k. gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1869. Jindřichův Hradec 1870

Výroční zpráva C. k. gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1880. Jindřichův Hradec 1881

VÝROČNÍ ZPRÁVA c. k. gymnasia V JINDŘICHOVĚ HRADCI za školní rok 1884. Jindřichův Hradec 1885

VÝROČNÍ ZPRÁVA C. K. GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1894. Jindřichův Hradec 1895

VÝROČNÍ ZPRÁVA C. K. VYŠŠÍHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1896-97. Jindřichův Hradec 1897

VÝROČNÍ ZPRÁVA C. K. VYŠŠÍHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1897-8. Jindřichův Hradec 1898

VÝROČNÍ ZPRÁVA C. K. VYŠŠÍHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1898-9. Jindřichův Hradec 1899

Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1899-1900. Jindřichův Hradec 1900

Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1900-1901. Jindřichův Hradec 1901

XLII. Výroční zpráva c. k. vyššího gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1901-1902. Jindřichův Hradec 1902

XLIII. Výroční zpráva C. K. VYŠŠÍHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1902-1903. Jindřichův Hradec 1903

L. Výroční zpráva c.k. vyššího gymnasia v Jindř. Hradci za školní rok 1909-1910. Jindřichův Hradec 1910

LI. Výroční zpráva c.k. vyššího gymnasia v Jindř. Hradci za školní rok 1910-1911. Jindřichův Hradec 1911

LXIV. VÝROČNÍ ZPRÁVA STÁT. REÁL. GYMNASIA A GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1923-1924. Jindřichův Hradec 1924

LXV. VÝROČNÍ ZPRÁVA st. r. gymnasia a gymnasia V JINDŘ. HRADCI ZA ŠKOLNÍ ROK 1924-1925. Jindřichův Hradec 1925

LXVIII. JUBILEJNÍ VÝROČNÍ ZPRÁVA STÁT. REÁLNÉHO GYMNASIA V JINDŘICHOVĚ HRADCI ZA ŠK. ROK 1927-8. Jindřichův Hradec 1928

Výroční zpráva gymnasia Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci (Obsah za léta 1948/9-1970/1). Jindřichův Hradec 1971

Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen i Oesterreich [online]. Wien 1849 Přístup z www: <https://books.google.cz/books?id=Dmd2V-UQDZwC&printsec=frontcover&hl=cs&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false>.

Literatura:

BOHATCOVÁ, Mirjam a kol: Česká kniha v proměnách staletí, Praha 1990

BURKE, Peter: *Vstříc archeologii knihoven*. In: ČMM roč. 132, rok 2013, č.: 2, s. 317-328

CEJPEK, Jiří a kol: Dějiny knihoven a knihovnictví, Praha 2002

HEŠ, Gustav: *Dějiny gymnasia jezuitského od založení roku 1595 až do roku 1777*. Jindřichův Hradec 1896

HORÁK, František: Pět století českého knihtisku. Praha 1968

HORÁKOVÁ, Lenka – ŠŤASTNÁ, Lucie: *Stará profesorská knihovna Gymnázia J. K. Tyla v Hradci Králové. 1. Díl*. Hradec Králové 2010

KNEIDL, Pravoslav: Z historie evropské knihy, po stopách knih, knihtisku a knihoven. Praha 1989

LIFKA, Bohumír: Exlibris a supralibros v českých korunních zemích v letech 1000 až 1900. Praha 1980

MĚŘÍNSKÁ, Eva: *Knihovna jezuitské koleje v Jindřichově Hradci*. In: Vlastivědný sborník Dačicka, Jindřichohradecka a Třeboňska. Č. 28, rok 2016

MUK, Jan: *Ze zákulisí osudů Jindřichova Hradce v letech 1939-1945*. Jindřichův Hradec 1946

POKORNÝ, Jan: *Ústavní kronika za léta 1939-1946*. In: 80. výroční zpráva státního reálného gymnasia Vítězslava Nováka v Jindřichově Hradci za školní rok 1946-47. Jindřichův Hradec 1947

PROKOP, Rudolf: *390let jindřichohradeckého gymnázia (1595-1985)*. Jindřichův Hradec 1984

REIDL, Mirko: *Katalog prvotisků jihočeských knihoven*. Praha 1974

TEPLÝ, František: *Dějiny města Jindřichova Hradce*. Jindřichův Hradec 1927-1935

ZÍBRT, Čeněk: *Z dějin českého knihtiskařství*, Mladá Boleslav 1939

Internetové zdroje:

Národní autority [online]. Přístup z www: <<http://authority.nkp.cz/>>.

Knihopis digital [online]. Praha, Kabinet pro klasická studia AV ČR, Přístup z www: <<http://felix.ics.cas.cz/>>.

Philosophen und Logiker [online]. Chemnitz, Uwe Wiedemann, Přístup z www: <<http://www.philosophenlexikon.de/impress.htm>>.

Slovník českých a slovenských knihtiskařů [online]. Praha, Kabinet pro klasická studia AV ČR, Přístup z www: <<http://www.clavmon.cz/chyba/>>.

Biographisch-Bibliographisches Kirchenlexikon [online]. Nordhausen, Traugott Bautz, Přístup z www: <<http://www.bautz.de/bbkl/>>.

The Virtual International Authority File. [online]. OCLC. Přístup z www:<https://viaf.org/>>

Závěr

Osud sbírek jesuitských, se nakonec (s ohledem na diskontinuitu knižních sbírek jednotlivých institucí) nestal předmětem této práce. Toto téma bylo nakonec již částečně zpracováno⁸⁶. Tyto byly buďto převzaty jinými institucemi či rozprodány. Dodnes se součásti knihovny dochovaly zejména v Národní knihovně v Praze, některé rovněž v Památníku národního písemnictví. Po vzniku nového gymnasia vzniká zcela nová knihovní sbírka, kterou se sbírkou původní pojí jediný exemplář. Původní předpoklad o možné kontinuitě knižních fondů byl tedy spolehlivě vyvrácen.

I vzhledem ke zjištění stran neexistence spojení knihovny jesuitské s knihovnou gymnaziální po roce 1807 lze vyloučit organický růst fondu starých tisků, jakož i fakt, že akvizice starých tisků byly jednoznačně účelově zaměřené. Staré tisky (kterých je nicméně nezanedbatelné množství) se do fondu gymnasia dostávaly pravděpodobně spíše ve větších dávkách ve formě věcných darů či odkazů (jak lze předpokládat zejména v případě probošta Juhna či profesorů Fischera a Gabriela), nežli formou cílených nákupů. Lze vyslovit závěr, že přinejmenším část sbírky nesloužila čtenářům pro účely čerpání informací, ale hrála spíše funkci reprezentační. Z tohoto důvodu nebylo přistoupeno k ucelenějšímu rozboru knižního fondu, neboť jeho skladba může mít pro účely školy poměrně nízkou či přinejmenším zkreslenou výpovědní hodnotu.

Fond byl budován dlouhodobě při minimalizaci odpisů či ztrát. Tak se mohl zachovat do dnešních dnů poměrně zajímavý soubor starých tisků i produkce XIX. století. Pozdější doba, žel, patrně i s ohledem na společenské změny a pragmatičnost nevykazovala tolik piety a knihy poměřovala okem spíše utilitaristickým. V důsledku toho je fond zejména 2. půle XX. století značně mezerovitý. Jakkoli se dodnes zachoval např. soubor spisů Karla Marxe či kniha sebraných spisů Ho Či Minha, utrpěla knihovna ve 2. půli XX. století nemalé početní ztráty.

Co se týče přístupu jednotlivců ke knihovním fondům, rovněž nebylo možné dosáhnout komplexního poznání (podařilo se zjistit pouze seznam správců a identifikovat některé podporovatele). Oblast uživatelů knihovny a její život tedy nadále zůstávají spíše skryty. V oblasti dějin čtení ve spojitosti s dochovanou sbírkou knih nebylo možné dospět k žádnému zásadnímu závěru. Podařilo se, nicméně, dohledat alespoň obecné zmínky o přístupu studentů k fondu knihovny profesorské. Stran podpory knihovny profesorská sbírka gymnasia nepředstavuje typického beneficenta lokálního mecenátu. Prozkoumané prameny tento závěr o knižním mecenátu lokálních

86 MĚŘÍNSKÁ

elit přirozeně podpořily, když i sama obec jindřichohradecká přispívala v meziválečném období ročně částkou 100 K na rozšiřování fondu knihovny studujících, ale knihovna učitelů se obdobné pozornosti rozhodně netěšila. Krom toho může jako překvapení působit, že nebylo prokázáno, že by byly školské knihovní sbírky podporovány ze strany místního velkostatku či členů rodu Czerninů.

Mecenáši *věcní* se rekrutovali z řad učitelského sboru (Decker, Novák), bývalých i stávajících žáků, jakož i místních elit (Naxera, Juhn). Za beneficienty fondu starých tisků lze opatrně (neboť bez znalosti okolností převodu knih) považovat právě probošta Juhna, jehož knihovnou prošly do gymnasia desítky svazků ze sbírky Josefa Pingase, a pravděpodobně profesora Fischera.

Ačkoli bylo navázáno na knihovní systém se třemi signaturami, nelze si závěrem odpuštit poznámku o nedostatku tohoto systému, když by nejmenší formát knih v rámci signatury „A“ snesl ještě jedno rozdělení, které by právě svazky nejmenšího formátu umožnilo vyčlenit do nižších polic, které se nacházejí zcela u podlahy.

Stran literatury, která je nečetná a co do údajů vztahujících se ke knihovně jen omezeně informačně vydatná, je namístě poznamenat, že se jí výrazně táhne národovecký tón, a že se velmi citlivě staví k otázce školství „českého“ a školství „německého“. Pomíjí například zcela osudy německé hlavní školy (jakkoli tuto patrně nelze v dobovém kontextu vnímat jako dostatečnou „náhradu“ za zanikající jezuitské gymnasium). Doba mezi léty 1778/1779 a 1807 je tedy v literatuře opomíjena, resp. zmiňována jen jako doba čekání či pokusů o oživení středního školství ve městě. To však nakonec také zapadá do konstrukce ideového nástupnictví gymnasia. Otázka ideového nástupnictví se navíc ukázala alespoň zčásti přízemnější, když právě od historické kontinuity bylo odvozováno právo školy k různým nadačním fondům.

Škola vedla po značnou část své existence školní kroniku. Záznamy v kronice jsou vedeny zpočátku latinsky, později až do roku 1870 v jazyce německém a ještě později⁸⁷ českém. Zápisy jsou stručné (často pouze v rozsahu několika málo řádků) a tematicky monotónní. Struktura se časem ustaluje, záznamy obsahově mohutní a postupně zde nacházíme zmínky o zahájení a ukončení školního roku, o stavu sboru vyučujících, o žactvu, o zkouškách maturitních, o každoroční hudební akademii, o výletě (v této oblasti se autor na několika místech rozepíše a dá průchod svým literárním sklonům). S postupujícím časem se začínají více a více prosazovat témata zdravotní a tělovýchovná. Podobnou strukturu pak zachovávají i záznamy ze školní

87 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kn. 5, inv. č. 5, od posledního řádku pag. 81

kroniky vydávané každoročně jako součást tištěné výroční zprávy). Výjimečně se zde objevují stati o mezinárodní situaci (válka francouzsko-pruská) při absenci hodnocení významu širších událostí pro ústav jako takový, či o nabytí hudebních nástrojů (kterážto informace koreluje s pravidelnými zmínkami o hudební akademii). Jistou zajímavostí je přepis latinsky psané listiny Kateřiny z Hohenzollernu (manželky Jáchyma Oldřicha z Hradce) z roku 1608 a dalších listin⁸⁸. Pro průzkum dějin knihovních sbírek však nemají kroniky a tím méně jejich jednotlivé roční „výtahy“ publikované ve výročních zprávách většího významu.

Co do samotných výročních zpráv lze popsat jejich kolísající rozsah i úroveň. Latinsky psané zprávy z počátku XIX. století neobsahují zásadnější informace o instituci, následuje první český „propis“ z let 50., několik německých výročních zpráv a následně kontinuální řada od roku 1869 přerušena pouze druhou světovou válkou a ukončená v roce 1948. Na to pak navazují tři souhrnné výroční zprávy ze druhé půle XX. století. Z obsahu lze poukázat nejen na zprávy školní a informace stran učitelského sboru, ale rovněž na příspěvky k dějinám školy, odborná pojednání na různá témata a nakonec i tiskem vydaný katalog profesorské knihovny.

Kromě pokusu o rekonstrukci dějin knihovny je výstupem této práce soupis starých tisků a uspořádání knihovního fondu. Prozatím došlo zejména k fyzickému utřídění knižního fondu dle signatur (zejména ve vztahu k signatuře A), následovat by mělo komplexní prostorové řešení a zanesení knihovního fondu do elektronického systému. Identifikace knih (určování jejich názvů, autorů, provenience či doby vydání) se v několika případech nezdařila. Část svazků byla výrazným způsobem poškozená, absentovaly zejména první a poslední listy. V některých případech jsou údaje o vydání odstraněny patrně záměrně (některé francouzské tisky), v případě signatury A-3473 není místo vydání uvedeno vůbec. Seznam starých tisků tedy neobsahuje veškeré údaje a některé svazky musely být vedle tradičních signatur vyčleněny do zvláštní záložky knih nezařazených.

Původní naděje na rekonstrukci dějin knihovny až do dob počátků nebo alespoň do časů Balbínových (kdy by sám do knihovny věnoval autorský výtisk svého díla) se v průběhu provádění inventarizace rozplynula v prachu...kterého se v knihovně přirozeně nachází značné množství. Ale i rekonstrukce dějin knihovny od okamžiku obnovení školy (či spíše založení) v roce 1807 se ukázala být úkolem příliš komplikovaným zejména s ohledem na značnou mezerovitost pramenů. Nebylo lze

88 SOKA Jindřichův Hradec, fond: GYMNASIUM VÍTĚZSLAVA NOVÁKA V JINDŘICHOVĚ HRADCI 1807-1953 (1962), kn. 5, inv. č. 5, fol. 72 an.

spolehnout se na dostatek zdrojů umožňujících bližší poznání života knihovny. Mezerovitost pramenů vcelku pochopitelně vyplývá z faktu, že ačkoli se jednalo o sbírku nikoli nezajímavou a pro školu jako takovou potřebnou a do jisté míry i prestižní, nejednalo se o instituci se samostatným životem hodným zvláštního zaznamenávání.

Samotná tato práce by však měla být pouze dílčím příspěvkem k další práci s knihovnou jako prostorem i sbírkou. Náležité vybavení prostoru knihovny a uložení fondu s výhledem využití pro reprezentační účely jsou již plně v moci školy samotné. V době odevzdání práce k obhajobě již bylo přistoupeno k rekonstrukci polic v původní „pracovně knihovnicka“. Rovněž starému fondu by mohlo svědčit důstojnější uložení v samostatném úložném prostoru. Pokud by navíc byla knihovna jako celek adaptována pro potřeby čítárny, mohla by lépe sloužit původnímu účelu. Je rovněž na zvážení, zda je či není potřebné a finančně únosné vyčlenit pro správu knihovny zvláštní pracovní místo. Kromě zajištění péče o fond a jeho zpřístupňování by tak škola mohla poskytovat zkrácený úvazek vyučujícímu po odchodu na penzi nebo na rodičovské dovolené.

V samotném finále se nabízí otázka, zda je dnes vůbec namístě knihovnu profesorů a knihovnu studentů od sebe oddělovat, a dále, jak jednotlivé fondy zpřístupňovat. Potřeba, aby bylo studentům z důvodu obecné bezpečnosti či veřejného pořádku zabraňováno v přístupu k některým literárním dílům vyčleněním příslušných svazků do fondu, k němuž studenti nemají mít běžný přístup, není snad vůbec aktuální. Nakonec představa potřeby zamezovat mládeži v přístupu k informacím je sama o sobě podezřelá a v prostředí demokratického právního státu snad vyloučená. Studenti, jakož i vyučující, by naopak měli mít možnost neomezeného užívání informačních zdrojů, jimiž škola disponuje. Školská knihovna navíc obsahuje odborně nikoli nezajímavé publikace, které by mohly mít potenciál uspokojit eventuální hlad po vyšším vzdělání i mimo okruh učitelského sboru, ba i mimo okruh školy jako takové. Teoreticky pochopitelným důvodem pro dělení sbírek by mohlo být obsahové složení fondů, které však nebylo ani historicky důsledně dodržováno a v knihovně profesorské bylo možné nacházet rovněž beletrii. Jediným odůvodněním členění tak zůstává hledisko dynamičnosti na straně knihovny žákovské a stability na straně knihovny profesorské. Nedůslednost uplatňování tohoto hlediska ve druhé jmenované knihovně však jasně vyplývá z mezerovitosti fondu od signatury cca 5000 výše.

Resumé

The aim of the work was to perform a review of the collection of books that represents the „Professor’s Library“ of Gymnázium Vítěslava Nováka v Jidřichově Hradci, to create an electronic version of the catalogue of the library and to do a research of the library’s history.

Due to a lack of information connected to the library itself the reconstruction of the whole story of the library showed up impossible to be made. At the very end just a catalogue was made and just a small description of the library, its inventory, the people concerned, and some interesting parts of the whole collection were delivered.

The beginnings of the library emerged not to be connected with the original school in Jindřichův Hradec dating back to the 16th century. The school and the library as well were established at the beginning of the 19th century.

For a high school library the collection contains relatively high amount of old prints. However no manuscripts or incunabulae were discovered. The rest of the library (modern works) were acquired and thrown away during the years. Only the collection of the oldest prints seems not to have suffered any major losses.

Several local sponsors and philanthropists were identified who supported the school by endowing the teachers library (mostly teachers, students and some representatives of the local cultural elites used to contribute to the teachers library). On the other hand the materials in hand did not allow to discover much of the other group of the „library people“ – the users.